

Talousrikollisuuden tilannekuva II/2007
Poliisin tietoon tullut talousrikollisuus
Talousrikostutkimus

Viranomaisyhteistyön kehittämisprojekti

PAKK, ESLH, VH

Hanke VM0151:00/07/02/2000

<i>Talousrikollisuuden tilannekuva II/2007</i>	1
1. ESIPUHE	3
2. POLIISIN TUTKINTATILASTOT	5
3. VEROHALLINNON RIKOSASIAT 2006	10
Verohallinnon rikosilmoitukset	10
Rikosilmoitusten seuraamukset	12
4. TUTKIMUSHANKKEIDEN ESITTELY JA TIIVISTELMÄT	15
<i>Laittoman yrittäjän jäljillä – Arviointitutkimus liiketoimintakiellon valvonnan ohjeistamisen vaikutuksista (2005)</i>	15
<i>Liiketoimintakiellon valvontavelvollisuuden laajentaminen (2005)</i>	16
<i>Liiketoimintakieltojen valvonnasta ja kieltojen rikkomisista (2007)</i>	17
<i>Pääkaupunkiseudun talousrikosten esikäsittely-yksikön vastaanotto (2006)</i>	20
<i>Työturvallisuustapaukset poliisissa - Tutkimus työtapaturmien ja työturvallisuusrikosten tutkinnasta poliisissa (2006)</i>	21
<i>Selvitys talousrikostorjunnan tilasta paikallispoliisissa - Talousrikostutkinnan tila -raportin toimenpidesuosituksen näkökulma (2006)</i>	25
<i>Poliisipäälliköt - Tutkimus paikallispoliisin johtamisesta (2007)</i>	27
<i>Rangaistuskäytäntö rekisterimerkintärikoksissa (2007)</i>	30
5. TEKEILLÄ OLEVIA TUTKIMUKSIA	35
<i>Kohdusta hautaan, tuhannen rekisterin kautta - Talousrikosasiain seurantajärjestelmän kehittäminen</i>	35
<i>Sananvapausrikosten esitutkinta</i>	36
<i>Talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjunta-ohjelmien toteutuminen</i>	36
6. MUITA JULKAISUJA	37
Yhteystietoja	42

1. Esipuhe

Vuoden 2007 toisessa tilannekuvaraportissa keskitytään poliisin ja verohallinnon tilastokatsausten lisäksi talousrikollisuuden tutkimukseen. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimusyksikössä on tehty ja julkaistu talousrikollisuuteen liittyvää tutkimusta jo kymmenkunta vuotta. Tutkimusyksikön talousrikostiimissä toimii vakituksessa virassa erikoistutkija sekä tällä hetkellä määräaikaaisina erikoissuunnittelija, kaksi projektitutkijaa ja tutkimusapulainen.

Poliisiammattikorkeakoulun tutkimusohjelmassa 2007 - 2009 on suunniteltu, että talousrikostutkimus tuottaa tietoa muun muassa talousrikollisuuden toimintaympäristöstä, talousrikostutkinnan erityispiirteistä, toteutettujen torjuntakeinojen toimivuudesta sekä talousrikollisuuden asemasta yhteiskunnallisessa keskustelussa. Talousrikostiimissä vuonna 2004 laaditussa Talousrikollisuuden tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa on lisäksi todettu, että Poliisiammattikorkeakoulussa toteutettavan tutkimuksen ja kehittämistyön tulee olla ajan tasalla talousrikollisuuden eri osa-alueisiin liittyvistä ilmiöistä, kontrolliin, erityisesti tutkintaan liittyvistä ongelmista sekä talousrikospoliisien asemasta poliisiorganisaatiossa. Lisäksi tulee kehittää työkaluja tutkinnan avuksi. Jotta tutkimus hyödyntäisi parhaiten poliisia, sen tulee kohdistua myös poliisin itselleen asettamiin tavoitteisiin ja strategisiin linjauksiin.

Monessa raportissa on todettu talousrikostutkinnassa tapahtuneen useita parannuksia viime vuosien aikana. Talousrikostutkinnan tilaa kartoittavassa selvityksessä *Terhi Hakamo* arvioi asiantuntijatyöryhmän kesällä 2004 julkaisemassa Talousrikostutkinnan tila -raportissa listattujen toimenpidesuosituksen toteutumista paikallispoliisissa muutaman vuoden kuluttua. Paikallispoliisia tarkastellaan myös *Terhi Hakamon* ja *Anna Vanhalan* poliisipäälliköihin kohdistuvassa tutkimuksessa, jossa selvitetään muun muassa millaisena talousrikostutkinnan strateginen painoarvo näyttäytyy niin valtakunnan, läänin kuin laitostason johtajuudessa käytännön tason toimijoille ja millaisia haasteita valtakunnallisten strategioiden ja paikallistason toiminnan yhteensovittaminen asettavat erityisesti poliisipäälliköiden johtajuudelle.

Talousrikostutkinnan työskentelytapoja koskevien toimenpidesuosituksen kohdalla erityisesti liiketoimintakiellon valvonnan osalta tulokset on koettu positiivisiksi. Liiketoimintakiellon valvonnan ohjeistamista ja sen vaikutuksia käsitellään seikkaperäisesti myös kolmessa liiketoimintakiellon valvonnan eri kehitysvaihetta kuvaavassa tutkimuksessa. *Janne Laukkanen* on ollut sekä laittoman yrittäjän jäljillä valvonnan ohjeistamisen alkuvaiheessa että *Leena Mäkipään* kanssa arvioimassa valvontavelvollisuuden laajentamista. Verosihteeri *Laura Oivanen* on Pro Gradu -tutkimuksessaan käynyt muun muassa läpi liiketoimintakiellon rikkomisten käsittelyä käräjäoikeuksissa.

Rikosten määrittely talousrikoksiksi ja sitä kautta niiden tutkiminen talousrikosyksiköissä eivät kaikilla talousrikollisuuden osa-alueilla ole itsestään selvää käytäntöä. *Anne Alvesalon* ja *Kirsi Jauhiaisen* tutkimuksessa selvitetään, miten työturvallisuusrikosten tutkinta on järjestetty poliisissa ja millaisia valmiuksia poliisilla on kyseisten rikosten tutkintaan. Tutkimuksessa tuodaan esiin myös joitakin ajatuksia työturvallisuusrikosten tutkinnan kehittämiseksi. Talousrikollisuuden käsitettä tarkastellaan uudella tavalla myös *Janne Laukkasen* sananvapausrikoksia käsittelevässä tutkimushankkeessa.

Poliisin tietoon tulleiden rekisterimerkintärikosten lukumäärät ovat nousseet tasaisesti koko 2000-luvun. Yleisimmin rekisterimerkintärikos esiintyy kirjanpitorikosten tai verorikosten yhteydessä. *Elina Ruuskanen* on tutkinut rekisterimerkintärikosten rangaistuskäytäntöä juuri valmistuneessa selvityksessä. Selvitys antaa yleiskuvan poliisin tietoon tulleista rekisterimerkintärikoksista ja luo katsauksen siihen, millaisia tuomioita erityyppisistä rekisterimerkintärikoksista on annettu ensimmäisessä oikeusasteessa viime vuosien aikana. Meneillään olevassa tutkimushankkeessa *Elina Ruuskanen* selvittää talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntaohjelmien toteutusta makrotasolla.

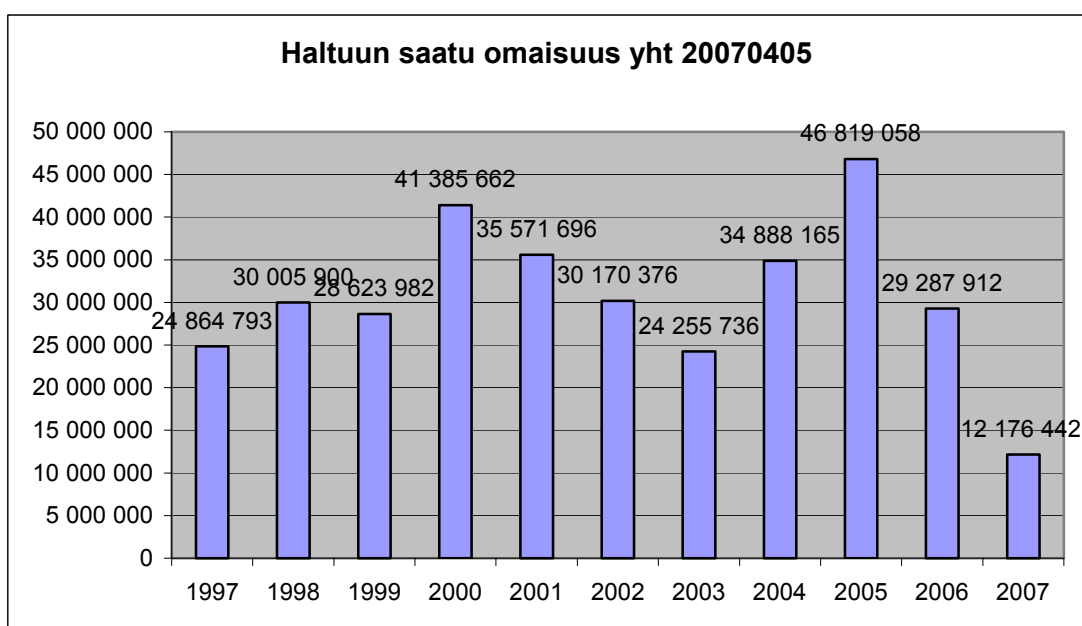
Janne Laukkasen 2006 valmistuneessa selvityksessä arvioitiin talousrikosten esikäsittelyyksikön (EKY) saamaa vastaanottoa erityisesti pääkaupunkiseudun, mutta myös muun maan talousrikostutkijoiden keskuudessa. Esikäsittely-yksikön tavoitteena on ollut purkaa pääkaupunkiseudulle muodostunutta talousrikostutkinnan ruuhkaa laatimalla juttuihin tutkintasuosituksia niin tutkintatapojen kuin tutkinta-aikataulujenkin osalta. Tilastojen valossa jutturuuhkia onkin saatu purettua, ja kun samalla talousrikostutkijoiden määrää on lisätty, olisi mielenkiintoista selvittää miten paljon esikäsittelytoiminnolla ja toisaalta muilla tekijöillä on ollut vaikutusta läpivirtauksen nopeutumiseen.

Talousrikosjuttujen läpivirtaukseen kiinnitetään huomiota myös meneillään olevassa tutkimushankkeessa ”*Kohdusta hautaan, tuhannen rekisterin kautta - Talousrikosasiain seuranta-järjestelmän kehittäminen*”. Tutkimuksen lähtökohdissa todetaan, että mikäli prosessia ei tarkastella kokonaisvaltaisesti, käy helposti niin, että esimerkiksi poliisin tutkinnan tehostuessa muodostuu ruuhkia ja pullonkauloja seuraaviin oikeusprosessin vaiheisiin. Rikosprosessin eri vaiheisiin kuluva ajasta ja eri toimijoiden välisistä viiveistä ei ole koottu systemaattista ja yksityiskohtaista tietoa. Tutkimuksen tavoitteena onkin ketjuttaa talousrikosten käsittely tuomioistuimiin asti ja täten mahdollistaa koko prosessin läpi jatkuva tilastollinen käsittely.

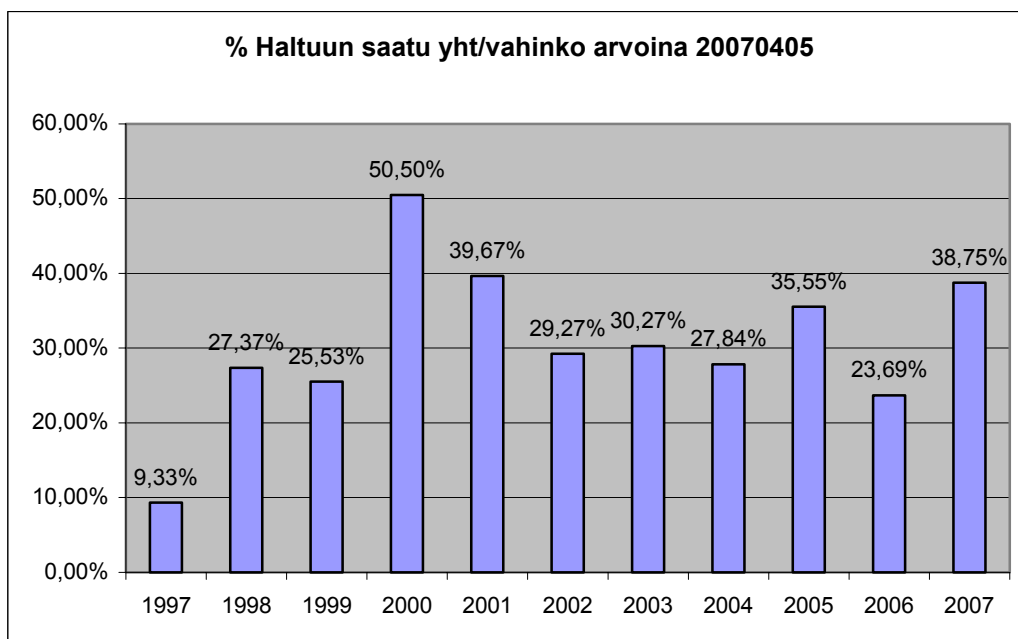
Erja Virta
erikoissuunnittelija
Poliisiammattikorkeakoulu
Viranomaisyhteistyön kehittämisprojekti

2. Poliisin tutkintatilastot

Viime vuosina talousrikostorjuntaan sijoitettujen lisäresurssien myötä on myös torjuntatyössä aikaansaatuihin tuloksiin kiinnitetty lisääntyvää huomiota. Haltuun saadun rikoshyödyn osalta poliisin tuloksissa oli vuonna 2005 selvä nousu. Summaa nosti Helsingin poliisilaitoksen tutkima laaja juttukokonaisuus. Vuoden 2006 poliisin haltuun saaman rikoshyödyn määrä oli noin 29,3 miljoonaa euroa. Vuosi 2007 on alkanut rikoshyödyn kannalta reippaasti. Ensimmäisellä neljänneksellä rikoshyötyä on kertynyt jo yli 12 miljoonaa euroa. Toukokuun alussa luku on edelleen noussut parilla miljoonalla. Viime vuoden ensimmäisen neljänneksen vastaava luku oli 5,4 miljoonaa euroa.

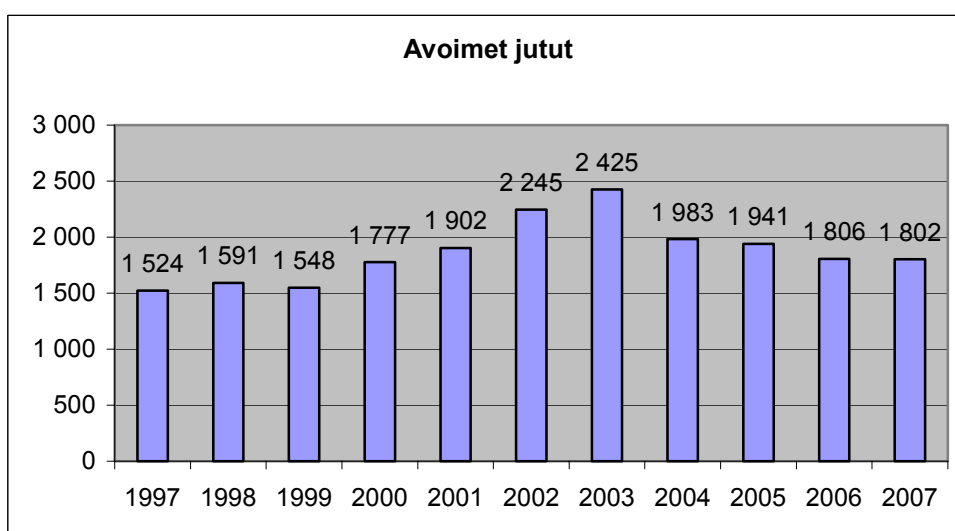

Poliisin tietoon tulevan talousrikollisuuden osuus on arvioiden mukaan noin 10 prosenttia, ja jos harmaa talous otetaan mukaan laskelmiin, noin viisi prosenttia. Poliisin tilastojärjestelmän mukaan tutkinnassa olevien talousrikosten vahingot vuonna 2006 olivat päätettyjen juttujen osalta 123.606.471 euroa ja avoimien juttujen osalta 225.283.060 euroa. Seuraavassa taulukossa kuvattu suhdeluku ”Haltuun saatu omaisuus yhteensä/ päätettyjen juttujen vahinko arvoina” vuodelta 2006 antaa tulokseksi 23,69 prosenttia. Alkuvuodesta 2007 prosenttiluku oli 38,75.

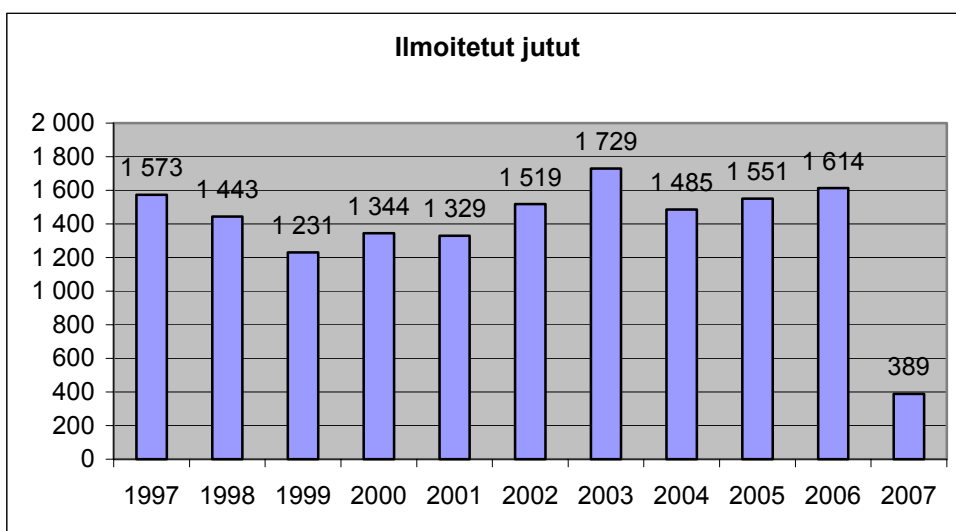

Vuonna 2006 haltuun saadun rikoshyödyn määrä jäi hieman alle viimeisen kymmenen vuoden keskimäärän joka oli noin 32,4 miljoonaa euroa.

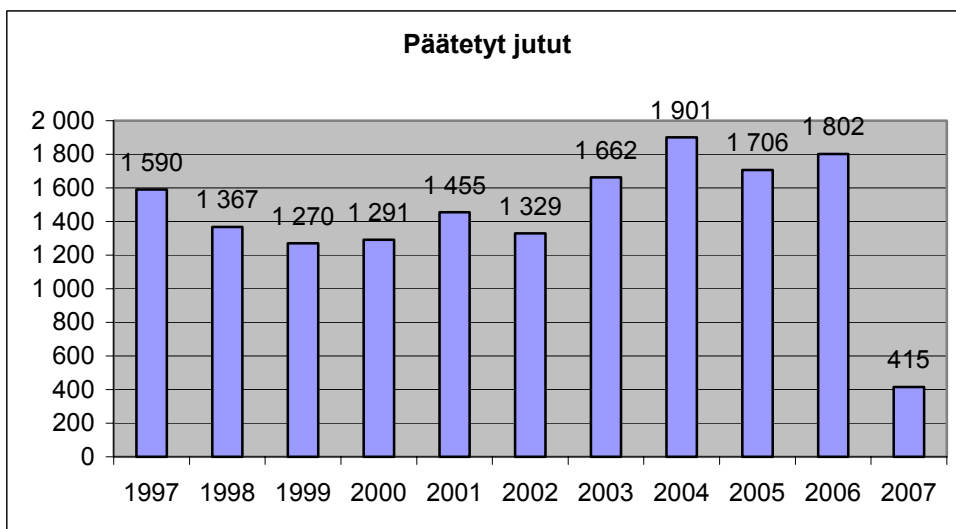
Tutkintatilannetta tarkasteltaessa hyvänä suuntana voidaan pitää avoimien talousrikosjuttujen lukumäärän laskua. Vuoden 2003 tilanteesta (2.425 avointa juttua) avoimet talousrikosjutut ovat vähentyneet siten, että vuoden 2004 lopussa avoimena oli 1.983 talousrikosjuttua ja vuoden 2005 lopulla 1.941 avointa talousrikosjuttua. Vuoden 2006 aikana lukumäärä on edelleen laskenut, ja vuoden lopussa avoimien talousrikosjuttujen määrä oli enää 1.806. Alkuvuoden 2007 lukujen valossa määrä näyttäisi jatkavan laskua, toukokuun alussa avointen juttujen määrä oli 1.783.

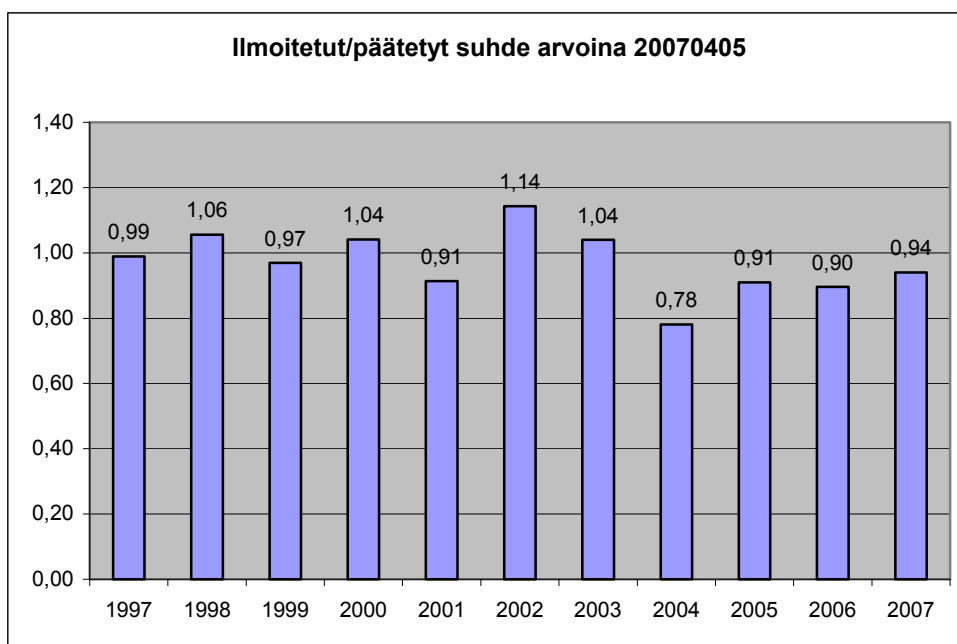
Yksi talousrikostutkinnan tehokkuuden mittaamisessa käytetyistä tunnusluvuista on poliisille tulevien ilmoitusten ja poliisin päättämien juttujen välinen suhde. Tähän suhdelukuun vaikuttaa tutkinnan läpivirtauksen ohella muun muassa se, miten sidosviranomaiset ovat panostaneet talousrikostorjuntaan. Vuodesta 2003 poliisille ilmoitettujen talousrikosten määrä on jonkin verran laskenut. Kun samalla ilmoitetut rikokset ovat muuttuneet keskimäärin törkeämmiksi kuin aiemmin, vaikuttaa tämä myös poliisin tutkimien juttujen vakavuusastetta kohottavasti. Vuonna 2006 tuli uusia juttuja tutkintaan jonkin verran enemmän kuin edellisinä vuosina, mutta samalla juttuihin liittyvien rikosten lukumäärä laski hieman. Tämä johtuu osittain siitä, että joissakin rikosnimikkeissä usea lievempi tekemuoto on saatettu korvata yhdellä törkeällä tekemuodolla.

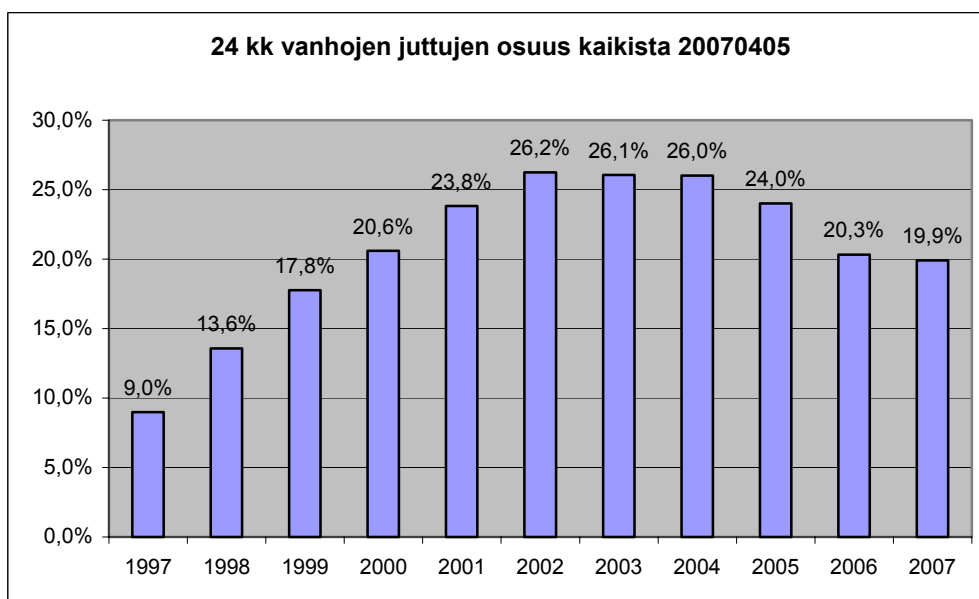
Vuoden 2006 lopussa poliisin tietojärjestelmässä oli päätettyjä talousrikosjuttuja 1.802 kappaletta. Sisäasiainministeriön tietojen mukaan vuoden 2006 jutuissa oli saatu päätökseen noin 5.700 rikosnimikkeen tutkinta, joten keskimääräinen rikosten määrä jutuissa oli runsas kolme.

Vuodesta 2003 lähtien on talousrikostutkintaan ja torjuntaan osoitettu lisävaroja ja tunnuslukujen valossa positiivisia tuloksia onkin saatu aikaan. Myös vuonna 2006 on talousrikostorjunnan tehostamiseen panostettu lisäresurssein. Vuodesta 2004 alkaen poliisi on saanut päätettyä enemmän juttuja kuin se on kirjannut uusia ilmoituksia ja vuoden 2006 aikana suuntaus on jatkunut. Vuoden 2006 aikana poliisi on kirjannut 1.614 uutta talousrikosjuttua ja päättänyt 1.802 juttua. Viimeisen kymmenen vuoden aikana poliisi on päättänyt tätä enemmän juttuja vain vuonna 2004.

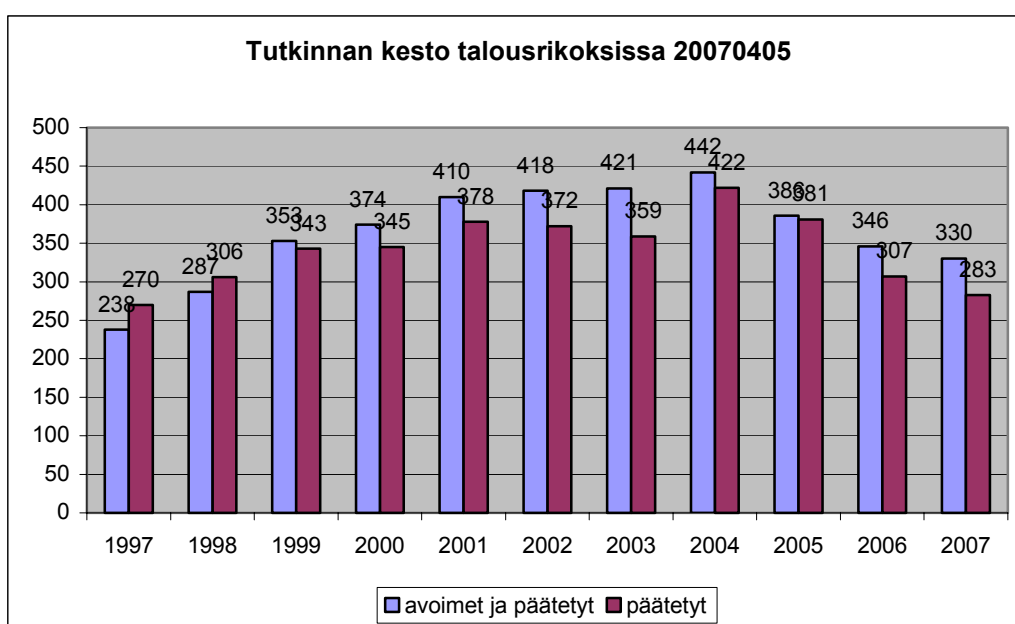

Koko avoimena olevan juttuvarannon pienenemisen ohella on huomattava, että vanhojen juttujen (rikosilmoitus on tehty yli kaksi vuotta sitten) osuus koko juttukannasta on laskenut koko 2000-luvun. Vuoden 2006 lopussa vanhojen juttujen suhteellinen osuus onkin pienin sitten vuoden 2000. Kun samalla suunnataan voimavaroja poliisin omaan paljastavaan toimintaan, voidaan odottaa juttukannan edelleenkin nuorentuvan.

Talousrikostutkinnan läpivirtausta on pyritty kehittämään, ja viimeisen kahden vuoden aikana tutkinta-ajat ovatkin lyhentyneet. Aiemmissa raporteissa tutkinta-aikaa on kuvattu Polstat-järjestelmän ”tutkinnan kesto keskiarvo” –luvulla, jonka mukaan tutkinta-aika vuoden 2006 lopussa olisi 355 vuorokautta. Kyseistä tunnuslukua ei kuitenkaan voida pitää parhaana kun tarkastellaan sitä painoarvoa, mikä on viime aikoina kohdistettu tutkinta-ajan todelliseen lyhentämiseen. Tämän johdosta tutkinta-aika esitetään myös tutkintatyötä paremmin kuvaavilla tunnusluvulla ”tutkinnan kesto avoimissa ja päätetyissä jutuissa sekä päätetyissä jutuissa”.

Vuoden 2006 tutkinta-ajat ovat lyhemmät kuin mitä ne ovat 2000-luvun puolella olleet. Vuonna 2006 päätettyjen juttujen tutkinta-ajan mediaani oli 222 ja keskiarvo 307 vuorokautta.

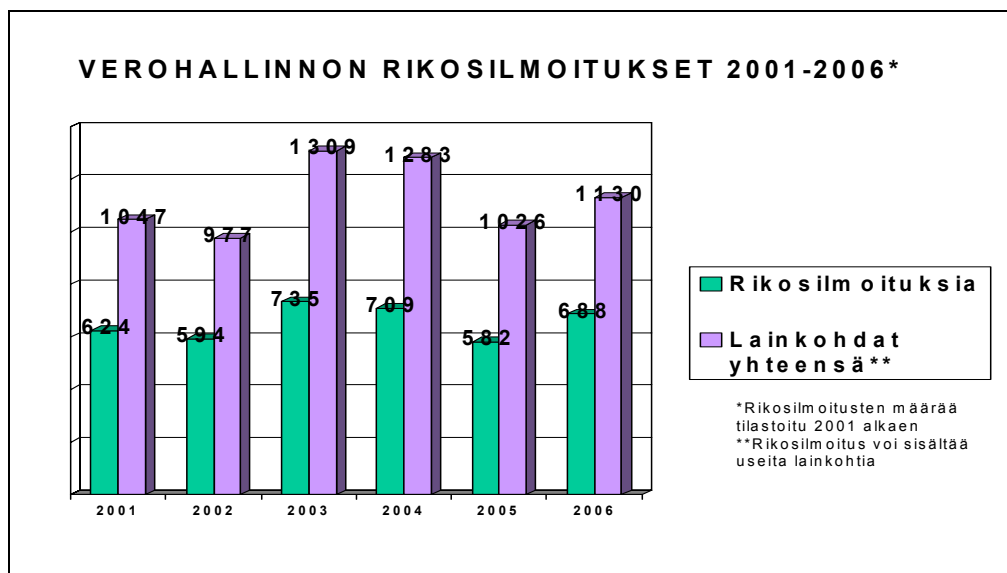

3. Verohallinnon rikosasiat 2006

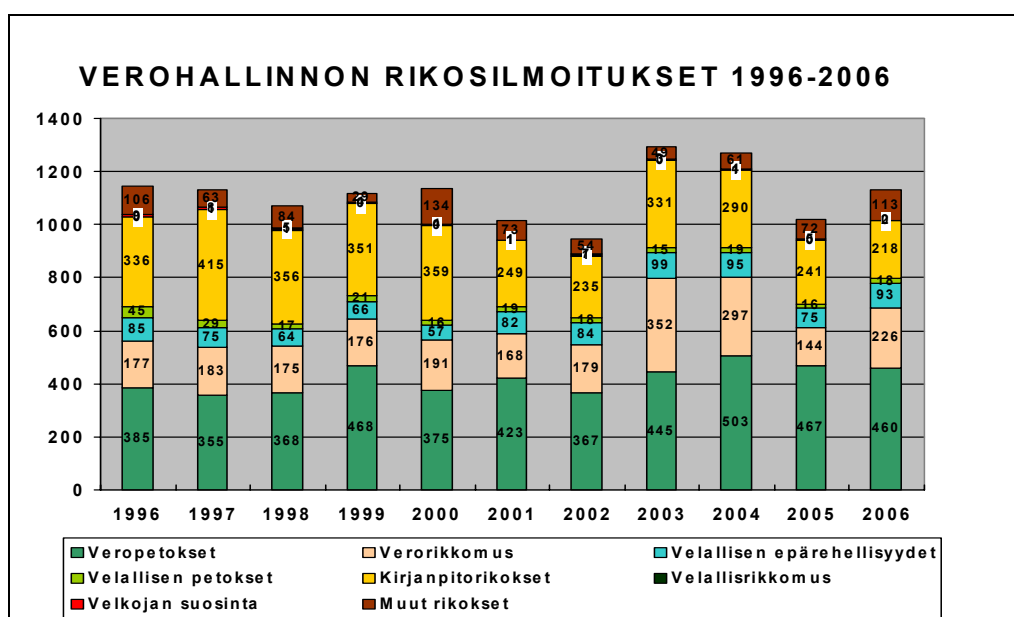
Ylitarkastaja Marko Niemelä/Virke

Verohallinnon rikosilmoitukset

Verohallinnon rikosilmoituksia tilastoidaan sekä rikosilmoitusten lukumäärän että myös rikosilmoitusten sisältämien rikosnimikkeiden lukumäärän perusteella.

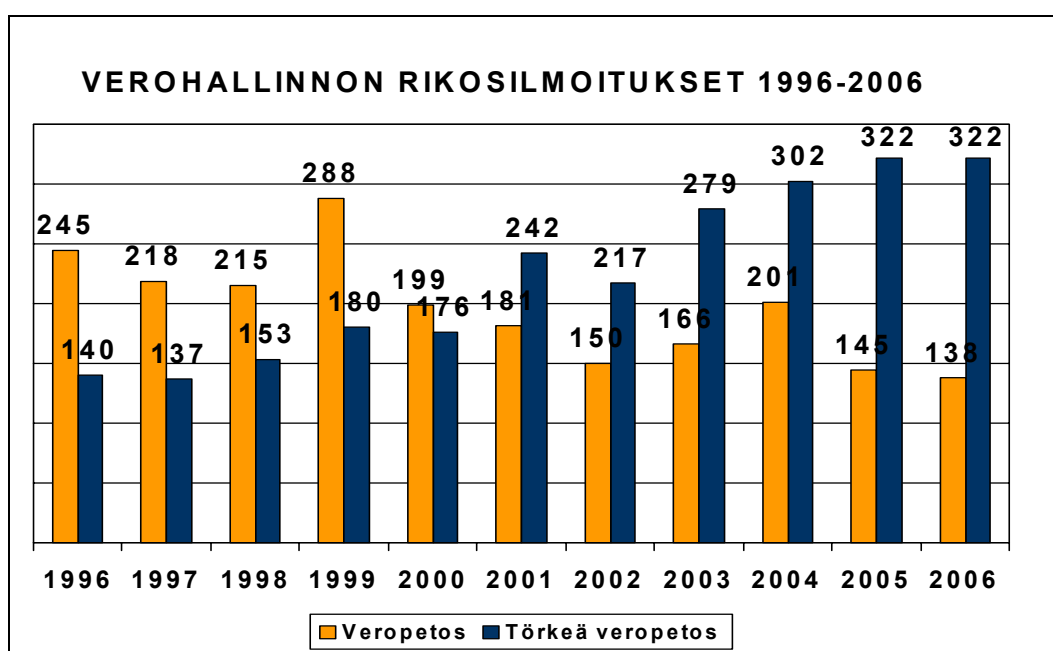

Rikosilmoitusten määrän osalta rauhallisemman vuoden 2005 jälkeen verohallinnon rikosilmoitusten määrä on palannut vuosien 2003 ja 2004 tasolle. Rikosilmoitusten sisältämät rikosnimikkeet ovat sen sijaan vuonna 2006 jääneet alhaisemmalle tasolle kuin vuosina 2003 ja 2004. Esimerkiksi vuonna 2003 yksi rikosilmoitus sisälsi keskimäärin 1,78 rikosnimikettä kun taas vuonna 2006 rikosilmoituksessa oli rikosnimikkeitä keskimäärin noin 1,64 kappaletta.

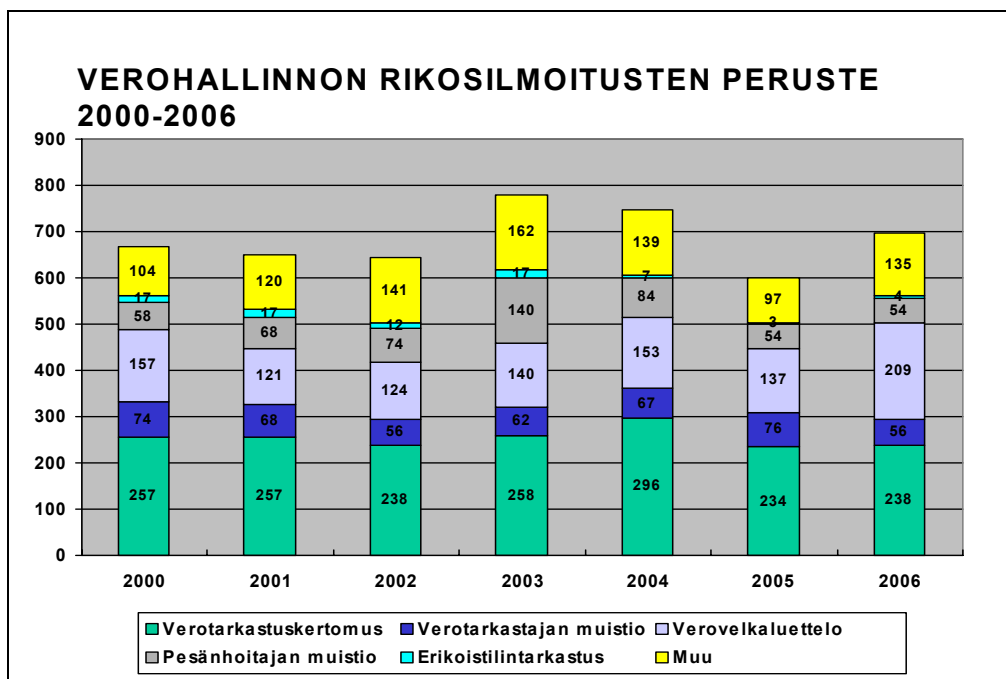
Valtaosa verohallinnon tekemistä rikosilmoituksista liittyy verorikoksiin eli veropetokseen tai verorikkomukseen. Verorikosten osuus verohallinnon rikosilmoituksista on noin 60 prosenttia. Verorikoksista tehdyistä rikosilmoituksista noin kaksi kolmasosaa on veropetoksia ja yksi kolmasosa verorikkomuksia. Velallisen rikokset vastaavat noin 10 prosenttia verohallinnon rikosilmoituksista. Verohallinto tekee rikosilmoituksen kirjanpitorikoksesta yleensä samanaikaisesti veropetoksen, verorikkomuksen tai velallisen rikoksen kanssa.

Veropetoksista tehdyissä rikosilmoituksissa tuloveropetosten (yhteisöjen tulovero ja henkilöiden tuloverotus) suhteellinen osuus on aikaisemmin ollut vahva, mutta viime aikoina arvonlisäveropetosten ja ennakkoperinnän veropetosten osuus on ollut selvästi nousussa. Viimeisten neljän vuoden aikana veropetosten lukumäärä ja eri verolajin veropetosten keskinäinen suhde on kuitenkin vakiintunut. Verohallinnon ilmoittamien veropetosten lukumäärä on pysynyt vaihteluvälillä 450 - 500 kappaletta.

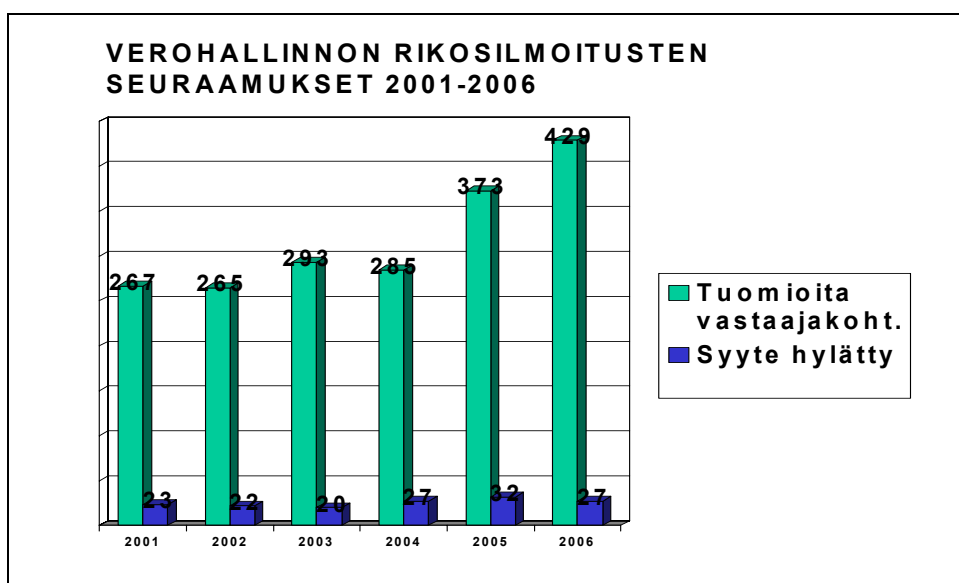
Törkeiden veropetosten lukumäärä verohallinnon rikosilmoituksissa verrattuna tavallisten veropetosten lukumäärään on vuonna 2006 edelleen jatkanut nousuaan. Selittävinä tekijöinä tälle kehitykselle on pidetty muun muassa rahan arvon kehitystä suhteessa törkeän veropetoksen euromääräiseen rajaan, tekojen yksiköinnin muuttumista useasta eri verolajien veropetoksista yhteen yhteiseen veropetokseen, passiivisen veropetoksen rangaistavuusalan laajentumista vuoden 1998 veropetossäännöksen muutoksen myötä sekä verohallinnon puuttumiskynnyksen tosiasiallista nousemista muun muassa poliisin talousrikostutkinnan jutturuuhkan vuoksi.

Yhtenä selittävänä tekijänä verohallinnon rikosilmoitusten kohonneisiin lukumääriin vuosina 2003, 2004 ja 2006 voidaan pitää verorikkomuksista tehtyjen rikosilmoitusten selvästi muita vuosia suurempaa määrää (226 – 352 ilmoitusta vuosittain).

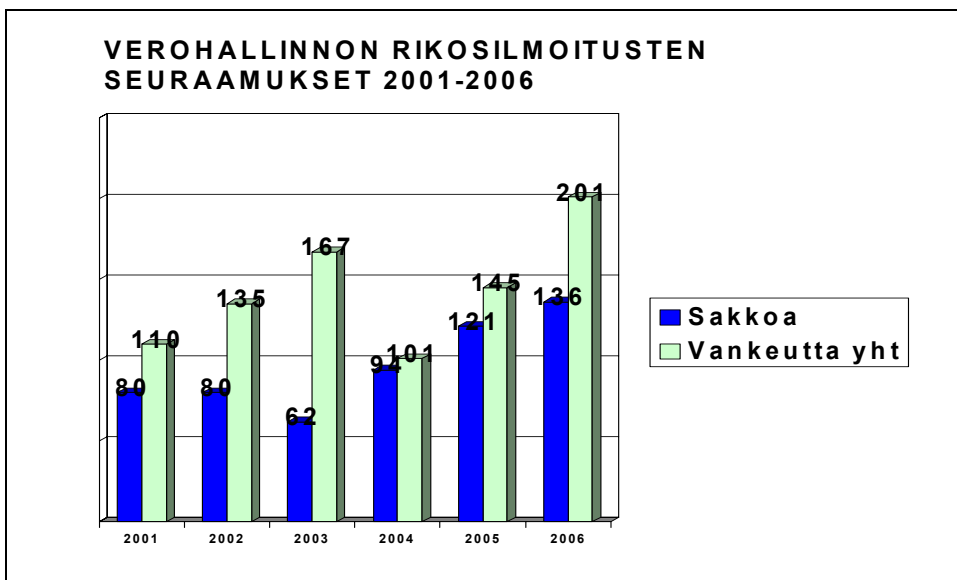
Verohallinnon rikosilmoitusten perusteet (impulssit) ovat jakautuneet verotarkastuksesta tuleviin impulsseihin (verotarkastuskertomukset, verotarkastajan muistiot), perinnästä tuleviin impulsseihin (verovelkaluettelot, pesähoitajan muistiot ja erikoistilintarkastuskertomukset) sekä muihin impulsseihin (sisältää sekä tarkastuksesta että perinnästä tulleita muita impulsseja). 2000-luvulla verotarkastuksesta tulleet impulssit ovat olleet verohallinnon rikosilmoitusten perusteena noin 45 prosentissa jutuista, perinnän impulssit noin 35 prosentissa jutuista ja muut impulssit noin 20 prosentissa jutuista. Vuonna 2006 perinnän impulssien suhteellinen osuus on noussut ja tarkastuksen laskenut. Erityisesti verovelkaluetteloiden määrä rikosilmoitusten perusteena on noussut.

Rikosilmoitusten seuraamukset

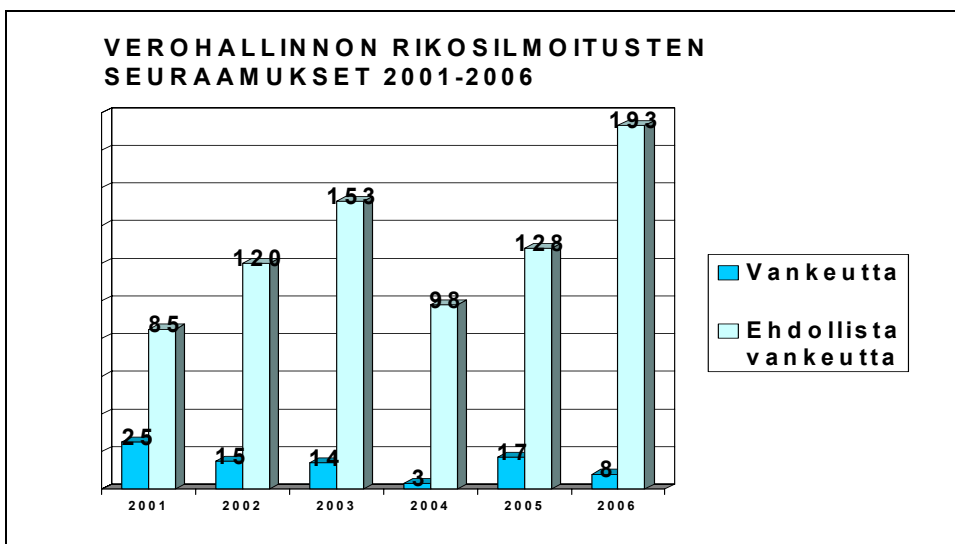
Tilasto osoittaa kaikissa rikostuomioistuimissa päätettyjen juttujen (joista verohallinto on tehnyt rikosilmoituksen taikka joissa se on ollut asianomistajana) määrän kunakin vuonna.

Tuomioiden määrä korreloi muutaman vuoden viiveellä tehtyjen rikosilmoitusten määrään. Vuosien 2005 ja 2006 tuomioiden suurempi määrä on todennäköistä seurausta verohallinnon tekemien rikosilmoitusten suuremmasta määrästä vuonna 2003 ja 2004. Päätettyjen juttujen määrä on noussut erityisesti käräjäoikeuksissa. Hylättyjen syytteiden lukumäärä ei sen sijaan ole muuttunut.

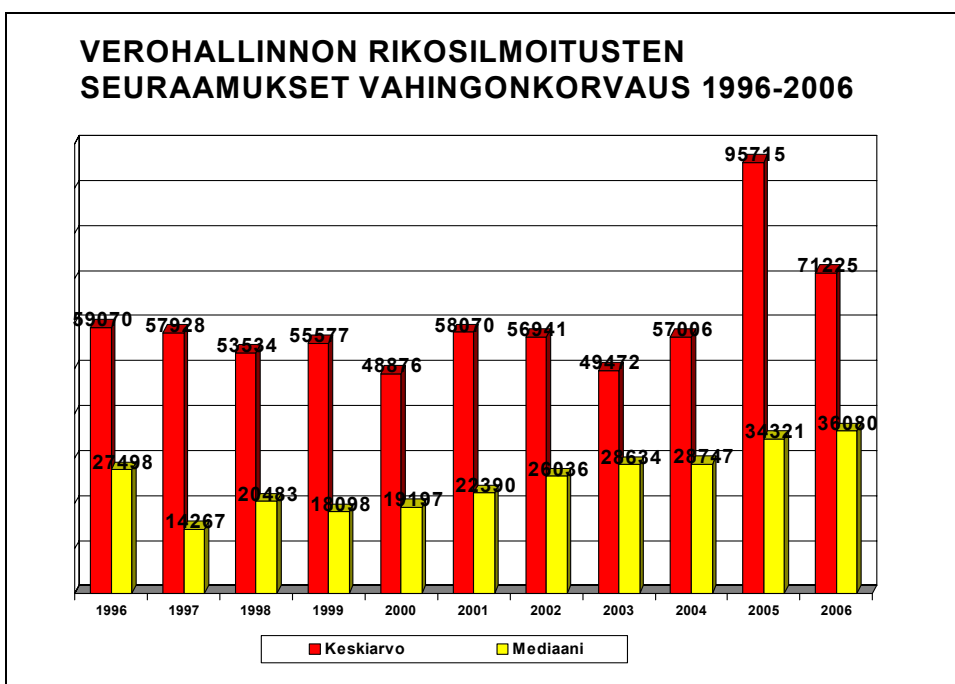

Tilasto osoittaa rikosoikeudellisia seuraamuslajeja jutuissa, joissa verohallinto on tehnyt rikosilmoituksen, taikka joissa verohallinto on ollut asianomistajana. Sakkorangaistus on yleisin seuraamus verorikkomuksesta ja ehdollinen vankeustuomio veropetoksesta.

Vankeustuomioiden lukumäärä on vuonna 2006 (201) kasvanut verrattuna vuosiin 2004 ja 2005 (101 ja 145). Vankeustuomioiden suhteellinen määrä verrattuna sakkorangaistuksiin on myös kasvanut. Vankeusrangaistusten lukumäärän kasvu on kuitenkin näkynyt pelkästään ehdollisten vankeusrangaistusten määrässä, sillä ehdottomien vankeusrangaistusten määrä on vuonna 2006 (8 kpl) jopa laskenut vuodesta 2005 (17 kpl).

Rikosjutuissa tuomittujen vahingonkorvausten määrä on tilaston mukaan vaihdellut suuresti eri vuosina. Yksittäiset suuret vahingonkorvaustuomiot vaikuttavat tuomitun vahingonkorvauksen määrän tilastoihin enemmän kuin muihin verohallinnon rikostilastoihin. Vuonna 2006 tuomitut vahingonkorvaukset (9.562.962 euroa) ovat samalla tasolla, kuin vuonna 2005 tuomitut korvaukset.

Kuten vahingonkorvaustuomioiden kokonaismäärään, myös tuomioiden keskiarvoon vuositasolla vaikuttavat yksittäiset suuret vahingonkorvaustuomiot. Sen sijaan mediaani kuvaa paremmin keskimääräisten tuomioiden kehitystä. Mediaanista voidaan päätellä, että verohallinnon rikosjuttujen vahingonkorvaustuomioiden rahamäärät ovat tasaisesti nousseet vuosituhanen vaihteesta alkaen. Vuonna 2006 tavallinen vahingonkorvaustuomio verohallinnon rikosjuttussa on ollut noin 36.000 euroa.

4. Tutkimushankkeiden esittely ja tiivistelmät

Laittoman yrittäjän jäljillä – Arviointitutkimus liiketoimintakiellon valvonnan ohjeistamisen vaikutuksista (2005)

Janne Laukkanen

Liiketoimintakiello tuli lainsäädäntöömme vuonna 1986. Reilut kymmenen vuotta myöhemmin lakia liiketoimintakiellosta uudistettiin muun muassa siten, että kiellon valvonta vastuutettiin poliisille; aiemmin kiellon valvontaa ei oltu nimenomaisesti vastuutettu millekään viranomaistaholle.

Mainitusta uudistuksesta huolimatta kieltoa pidettiin vuosien ajan varsin tehottomana sanktiona. Kriitikoiden mielestä sen noudattamista ei edelleenkään valvottu riittävästi. Syksyllä 2004 sisäasiainministeriön poliisiosasto ohjeisti uudella määräyksellään poliisin toteuttamaa liiketoimintakiellon valvontaa. Tavoitteena oli valvonnan ja siten koko sanktion tehostaminen.

Tarkastelen tutkimuksessani, mitä vaikutuksia uudistetulla liiketoimintakieltolailla ja sitä seuranneella valvonnan ohjeistuksella oli poliisin toteuttamaan valvontaan. Työni käsittelee myös poliisien käsityksiä liiketoimintakiellosta rangaistustyyppinä.

Tutkimukseni empiirisen aineiston muodostavat kahdeksalletoista liiketoimintakiellon valvonnasta vastaavalle poliisille tekemäni teemahaastattelut. Haastateltavani työskentelivät alueellisissa talousrikostutkintayksiköissä tai vastasivat muutoin alueellisesti kiellon valvonnan toteuttamisesta.

Analyysissäni teemoittelin haastateltavien näkemyksiä valvonnasta ja lopuksi tyypittelin heidän käsityksenä kahteen ”tyypilliseen” katsantokantaan. Liiketoimintakiellon valvontaan suhtauduttiin tekemäni jaottelun perusteella joko skeptisesti tai luottavaisesti. Toisin sanoen valvonnan tehokkuuteen asennoiduttiin joko selkeän kielteisesti tai varovaisen toiveikkaasti. Vaikka kaikki haastateltavat pitivät valvontaa vähintään jossain määrin tehottomana, etenkin ministeriön uuden toimintamääräyksen/-ohjeen mukanaan tuomat uudistukset koettiin oikean suuntaisiksi. Esimerkiksi ohjeistuksen mukaista valvonnan keskittämistä alueellisiin talousrikosyksiköihin pidettiin onnistuneena ratkaisuna entisen paikallisesti tapahtuneen valvonnan asemasta.

Haastattelemani poliisit pitivät tärkeänä, että valvontaa pyritäisiin jatkossa kohdentamaan aiempaa paremmin. Heidän mukaansa valvontavelvollisuutta tulisi laajentaa koskemaan poliisin lisäksi myös muita viranomaisia. Poliisit halusivat niin ikään valvonnan sijasta keskittyä jo havaittujen kiellon rikkomistapausten esitutkintaan.

Liiketoimintakiellon valvontavelvollisuuden laajentaminen (2005)

Janne Laukkanen ja Leena Mäkipää

Keväällä 2005 toteutetussa selvityksessä kuvattiin liiketoimintakiellon valvontavelvollisuuden laajentamisen mahdollisuuksia. Selvityksessä esiteltiin, miten eri viranomaistahot suhtautuivat poliisin tuolloin esittämään valvontavelvollisuuden laajentamiseen. Työssä käsiteltiin myös sitä, millaisia muutoksia eri viranomaiset kokivat valvontavelvollisten piirin suurentamisen tarkoittavan käytännön työtehtäviensä kannalta. Selvityksessä havainnoitiin myös yleisiä valvonnan tehostamiskeinoja ja tarkasteltiin jo tuolloin mahdollisia, mutta heikosti hyödynnettyjä, valvonnan ja viranomaisyhteistyön tapoja.

Raporttia varten haastateltiin 19 asiantuntijaa eri viranomaisissa ja muissa yhteisöissä (Viranomaisyhteistyön kehittämisprojekti, verottaja, Tulli, Kihlakuntien ulosottovirastot, Patentti- ja rekisterihallitus, Keskuskauppakamari, Suomen Yrittäjät ja tilintarkastusalan yrittäjä).

Lähes kaikki haastatellut asiantuntijat pitivät liiketoimintakiellon tuolloista valvontaa puutteellisenä. Samojen ongelmien katsottiin koskevan myös koko talousrikostutkintaa; viranomaisyhteistyön tehostamista pidettiin sinällään erittäin toivottavana. Yksin poliisille säilytettyä liiketoimintakiellon valvontavastuuta pidettiin puutteellisenä toimintatapana ja tuloksellisen valvonnan kannalta riittämättömänä toimintamallina.

Vaikka haastateltavat suhtautuivat sinällään myönteisesti valvonnan tehostamiseen, sen uudistamistavoista ei vallinnut yksimielisyyttä. Valvonnan laajentamista lähestyttiin vastauksissa kolmesta näkökulmasta puhumalla ensinnäkin valvontavelvollisuuden laajentamisesta, toiseksi ilmoitusvelvollisuuden laajentamisesta ja kolmanneksi ilmoitusoikeuden laajentamisesta. Kaikkein kielteisimmin haastatellut suhtautuivat suoranaisen valvontavelvollisten piirin kasvattamiseen. Tämän katsottiin luovan ”toisen esitutkintaviranomaisverkoston” poliisin rinnalle: nimenomainen velvollisuus valvontaan haluttiin siis pitää yksin poliisilla. Myönteisemmin sen sijaan suhtauduttiin ilmoitusvelvollisuuteen. Tämän määrittelyn ei katsottu pitävän sisällään aktiivisia valvontatoimia, mutta velvoittavan kuitenkin omatoimiseen ilmoituskäytäntöön poliisin suuntaan tilanteissa, joissa muut viranomaiset havaitsevat liiketoimintakiellon vastaista yritystoimintaa. Edellä mainitulla tavalla kolmantena mahdollisuutena vastaajat toivat esiin ilmoitusoikeuden selkeän kirjaamisen lainsäädäntöön. Tällä tarkoitettiin nimenomaista kirjausta lakiin, jossa listatuilla viranomaisilla todettaisiin olevan tarvittavien tietojen ilmoitusoikeus poliisin suuntaan laittoman liiketoiminnan paljastamiseksi. Osa vastaajista piti tällaista toimivaltasuhteita selkeyttävää oikeuksien kirjaamista suositeltavana, osa taas näki nimenomaisen maininnan turhana: viranomaisten koettiin jo vallinneen lainsäädännön aikana ilmoittaneen mahdolliset havaitsemansa rikostapaukset poliisille.

Viranomaishaastattelujen yhteenvetona selvitysraportissa esitettiin havainnollistava malli viranomaisten suhtautumisesta liiketoimintakiellon valvontaan. Mallin mukaan viranomaiset suhtautuivat esitettyihin muutoksiin oman toimintavelvollisuutensa suhteen torjuvasti, vaikka muutoksia yleisellä viranomaistasolle pidettiin toivottavana. Omien toimintamallien muutosten osalta keskeisenä pidettiin vapaaehtoisuutta ja valvonnan aktivoimista ilman lainsäädäntöön kirjattuja velvotteita.

Liiketoimintakieltojen valvonnasta ja kieltojen rikkomisista (2007)¹

Laura Oivanen

On arvioitu, että liiketoimintakieltojen lukumäärä kasvaa noin sadalla joka vuosi. Esimerkiksi vuonna 2005 määrättiin 227 uutta kieltoa ja vuonna 2006 252 uutta kieltoa. Vuoden 2005 lopussa liiketoimintakieltoon määrättyjä oli yhteensä 630 ja vastaavasti vuoden 2006 lopussa 763. Liiketoimintakieltojen lukumäärän kasvu po. aikavälillä oli näin ollen 133. Sanottu kieltojen määrällinen kasvu asettaa vaatimuksia erityisesti poliisin tehtäviin kuuluvalla liiketoimintakieltojen valvonnalle. Kieltojen uskottava ja tehokas valvonta on perusedellytys liiketoimintakieltojärjestelmän toimivuudelle ja sille asetettujen tavoitteiden toteutumiselle. Valvonta takaa sen, että liiketoimintakieltoja noudatetaan sekä yhtäältä sen, että liiketoimintakieltojen rikkojat paljastuvat.

Kevään 2006 aikana poliisi tehosti liiketoimintakieltojen valvontaa. Poliisin talousrikosyksiköt toteuttivat viikoilla 19 ja 20 valtakunnallista liiketoimintakieltojen tehovalvontaa. Tehovalvontaiskujen hyvistä tuloksista huolimatta liiketoimintakieltojen kasvavasta määrästä johdettu, ettei kieltojen valvontaa voida kattavasti suorittaa yksinomaan poliisin voimin. Esillä olikin ajatus siitä, että liiketoimintakieltojen valvontavelvollisuus tulisi ulottaa myös muihin viranomaisiin. Ajatus kuitenkin torjuttiin ennen kaikkea siksi, että muita viranomaisia koskevan valvontavelvollisuuden laiminlyönti olisi saattanut täyttää virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistön. Liiketoimintakiellosta annetun lain 1.1.2007 voimaan tullessa muutoksessa lakiin lisättiin eräiden muiden viranomaisten valvontavelvoitetta tarkoittava 21 a.3 §. Se velvoittaa säännöksessä tarkoitetut viranomaiset huolehtimaan siitä, että kieltojen noudattamiseen kiinnitetään huomiota. Se ei edellytä muilta viranomaisilta, että he arvioisivat, täyttääkö heidän tietoonsa tullut liiketoimintakieltoon määrätyn henkilön toiminta liiketoimintakielton rikkomisrikoksen tunnusmerkistön. Selvitystehtävä kuuluu edelleen poliisille. Uudet säännökset ovat olleet voimassa vasta muutamia kuukausia, joten sitä, miten sanotut säännökset vaikuttavat valvontaan, on liian aikaista arvioida. Mitä kieltojen valvonnassa tulee tapahtumaan, riippuu muun muassa siitä, miten eri viranomaiset tulevat ohjeistamaan huolenpitovelvollisuuden hoitamista ja siitä, miten huolenpitovelvollisuutta suorittavat virkamiehet koulutetaan sekä siitä, miten eri viranomaisten välinen yhteistyö tulee toimimaan tässä asiassa. Oletettavaa on kuitenkin se, että kokonaisvalvonnan taso nousee, sillä mukaanhan tulee eri alojen ammatillista osaamista.

Siitä, että liiketoimintakieltojen valvonta oli kuitenkin jossakin määrin tehostunut jo ennen liiketoimintakieltoain uudistustakin, kertoo se, että poliisin tutkimien kieltojen rikkomistapausten määrät ovat kasvaneet viime aikoina. Esimerkiksi vuonna 2004 tutkinnassa oli 21 tapausta, vuonna 2005 25 tapausta ja vuonna 2006 jo 37 tapausta. Verrattaessa tutkittujen tapausten määriä esimerkiksi käräjäoikeuksien käsittelemiin liiketoimintakieltojen rikkomissyytteiden määriin vuosina 1999–2005, havaitaan suuri ero. Vuonna 1999 käräjäoikeuksissa käsiteltiin kaksi liiketoimintakielton rikkomissyytettä, vuonna 2000 yksi, vuonna 2001 kolme, vuonna 2002 yhdeksän, vuonna 2003 neljä, vuonna 2004 kahdeksan ja vuonna 2005 yksitoista.

Vuosina 1999–2005 liiketoimintakielton rikkomisrikoksia käsiteltiin käräjäoikeuksissa siis yhteensä 38 kertaa, ja näistä 19 tapauksessa liiketoimintakielton rikkomisen oli syytteen päärikos. Syytteitä käsiteltiin kaikkiaan 17 eri käräjäoikeudessa. Ne olivat keskittyneet lähinnä ete-

¹ Lähteet: Oivanen, Laura: Liiketoimintakielton rikkomisen. Pro gradu -työ. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta. Turku 2007. Rikoskomisario Kari Jalonen KRP:stä, HE 82/2006 vp., Tilastokeskus.

läiseen Suomeen. Liiketoimintakieltojen rikkomissyytteet menestyivät erinomaisesti. Hylkäämisprosentti oli vain 2,6 %. Osuus ei ole kovin merkittävä, jos sitä verrataan vaikkapa kaikkien syytteiden hylkäämisosuuteen, joka oli esimerkiksi vuonna 2004 6,4 % ja vuonna 2005 6,2 %. Valitusprosentti käräjäoikeuksien tuomioista oli noin 39 %. Enemmistössä tapauksia valittajana oli yksin syytetty (50 %). Hovioikeudet olivat lähes poikkeuksetta hylänneet valitukset. Noin 86 %:ssa valituksia käräjäoikeuden tuomio jäi syyksi lukemisen osalta lopulliseksi ja vastaavasti noin 71 %:ssa myös rangaistusten osalta. Hovioikeuksien tuomioista oli valitettu kaksi kertaa, mutta kummassakaan tapauksessa korkein oikeus ei ollut antanut valituslupaa.

Liiketoimintakiellon rikkojat toimivat usein rakennusosalalla. Tätä selittää se, että liiketoimintakieltojen rikkomiset esiintyivät yleensä talousrikollisuuden yhteydessä, ja suuri osa talousrikollisuudesta on puolestaan keskittynyt juuri rakennusosalalle, mutta yhtäältä myös se, että suuri osa liiketoimintakieltoon määrätystä oli toiminut jo ennen kiellon määräämistä rakennusalan yrittäjänä ja kiellosta huolimatta jatkanut samaa toimintaa. Liiketoimintakiellon rikkojan yritysmuotona oli useimmiten osakeyhtiö (84 %). Tätä puolestaan selittää se, että osakeyhtiö on tällä hetkellä ylivoimaisesti suosituin yritysmuoto.

Selvä enemmistö liiketoimintakiellon rikkojista oli itse määrätty liiketoimintakieltoon (77 %). Näistä 85 %:ssa oli kyse liiketoimintakiellosta ja vain 15 %:ssa väliaikaisesta liiketoimintakiellosta. Vain 23 % liiketoimintakieltojen rikkojista oli välikäsiä. Välikäsisuhteet perustuivat yleensä sukulaisuuteen (50 %). 25 %:ssa välikätenä oli toiminut vankilatuttu ja 25 %:ssa muu tuttu. Käräjäoikeuksien ratkaisusta ilmenee myös se, että välikäsiä oli käytetty muissakin tapauksissa. Syyttäjä ei vain ole nostanut syytettä kaikissa tapauksissa. Toisaalta lienee niin, että näitä henkilöitä ei ole pidetty edes esitutinnan aikana epäiltyinä liiketoimintakiellon rikkomisesta. Tätä puoltaisi se, etteivät syyttäjät ole tehneet kovinkaan usein syyttämättä jättämispäätöstä liiketoimintakiellon rikkomisesta. Esimerkiksi vuonna 2004 liiketoimintakiellon rikkomisesta jätettiin syyttämättä vain kerran ja vuonna 2005 kolme kertaa.

Liiketoimintakieltolain 4.1 §:n mukaisista kiellon rikkomistavoista esiintyi 1, 3, 4 ja 6 kohtien mukaisia rikkomisia. Lähes poikkeuksetta kyse oli joko 1 kohdasta eli kirjanpitovelvollisen liiketoiminnan harjoittamisesta tai 4 kohdasta eli yhteisön tosiasiallisesta johtamisesta tai sen hallinnon hoitamisesta (85 %). 1 kohdan esiintymistä selittää se, että valtaosa liiketoimintakieltoon määrätystä harjoitti jo ennen kiellon määräämistä kirjanpitovelvollista liiketoimintaa ja, koska yleensä kiellon rikkomistapauksissa oli kyse ennen kiellon määräämistä aloitetun liiketoiminnan jatkamisesta, on loogista, että 1 kohdan mukaista kiellon rikkomista esiintyy. 4 kohdan esiintymistä puolestaan selittää muun muassa se, että kieltojen valvonta kohdistuu helposti näihin tapauksiin. Niissä on jatkettu liiketoimintaa muun muassa siten, että oma poika merkitään liiketoimintakieltoon määrätyn sijaan muodolliseen asemaan kaupparekisteriin, josta puolestaan seurannee se, että poliisi kiinnittää huomiota yrityksen toimintaan juuri siksi, että perheenjäsen on mukana yhtiön toiminnassa. Välikäsi liiketoimintakieltojen rikkomisia ei arvioida 4.1 §:n mukaan. Välikäden osalta kyse voi olla mistä tahansa toiminnasta, jonka tarkoituksena on mahdollistaa liiketoimintakiellon kiertäminen. Useimmiten välikäden liiketoimintakiellon rikkomisessa oli kyse siitä, että välikäsi oli suostunut nimensä käyttämiseen ja rekisteriin merkitsemiseen yhteisön hallintoelimiin kuuluvana (50 %) tai liiketoiminnan harjoittamisesta välikätenä (38 %).

Liiketoimintakiellon rikkomisia esiintyi useimmiten muiden rikosten, yleensä talousrikosten yhteydessä. Useimmiten kyse oli kirjanpitorikoksesta ja rekisterimerkintärikoksesta. Näiden rikosten esiintymistä selittää se, että liiketoimintakieltoon määrätty jatkoi liiketoimintaansa

välikäden avulla eli kaupparekisteriin merkittiin muodolliseen asemaan esimerkiksi oma poika, jolloin rekisterimerkintärikoksen tunnusmerkistö täyttyi ja kirjanpitolain tarkoittamaa kirjanpitoa ei pidetty lainkaan tai se hävitettiin sen selvittämisen vaikeuttamiseksi, kuka tosiasiallisesti oli hoitanut liiketoimintaa, jolloin puolestaan kirjanpitorikoksen tunnusmerkistö täyttyi.

Yksittäisestä liiketoimintakiellon rikkomisesta seurasi lähinnä vain sakkorangaistus. Keskimäärin päiväsakkoja oli tuomittu 60. Vakavammissa kiellon rikkomistapauksissa oli tuomittu myös lyhyitä ehdottomia vankeusrangaistuksia. Rangaistuksen lisäksi kiellon rikkomisesta voi seurata kiellon pidentäminen. Tätä oheisseuraamusta oli käytetty vain 23 %:ssa tapauksia. Sen sijaan uusi samanaikaisesti voimassaoleva liiketoimintakielto oli määrätty 28 %:ssa tapauksia. Liiketoimintakiellon pidennyksen keskimääräinen pituus oli 2,3 vuotta ja vastaavasti uusien kieltojen 5,2 vuotta. Sitä, miksi syyttäjät vaativat lainsäätäjän tarkoituksen vastaisesti herkemmin uutta liiketoimintakieltoa kuin kiellon pidennystä selittää liiketoimintakieltoain 19 a §, jonka mukaan 2 §:ssä tarkoitetun henkilön ollessa epäiltynä liiketoiminnassa tehdystä rikoksesta, jota ei voida pitää vähäisenä, tulee esitutkinnan yhteydessä tutkia myös, ovatko liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset olemassa. Säännöksen toisen lauseen mukaan poliisi on vain syyttäjän pyynnöstä velvollinen toimittamaan tutkinnan liiketoimintakiellon pidentämistä koskevassa asiassa. Koska suurin osa liiketoimintakieltojen rikkomistapauksista tulee esiin muun talousrikostutkinnan yhteydessä, johtanee tämä siihen, että mikäli syyttäjä ei reagoi kiellon pidentämistä koskevaan asiaan, ryhtyy poliisi 19 a §:n mukaisesti tutkimaan vain sitä, ovatko uuteen liiketoimintakieltoon määräämisen edellytykset olemassa.

Ensisijainen keino vaikuttaa liiketoimintakiellon rikkomisten määriin on kieltojen valvonta. Sen tehostamisen ohella näyttäisi olevan muitakin mahdollisuuksia vaikuttaa liiketoimintakiellon rikkomisrikosten määriin. Eräänä mahdollisena vaikutuskeinona olisi puuttua välikäsiä koskevaan esitutkinta- ja syyttämiskäytäntöön. Oikeuskäytäntöä koskeva tarkastelu osoitti, ettei kaikkia välikäsinä toimineita ollut asetettu syytteeseen ja toisaalta syyttämättäjäyttämispäätösten vähäisen määrän perusteella oli mahdollista päätellä, ettei heitä ollut edes pidetty esitutkinnassa liiketoimintakiellon rikkomisesta epäiltyinä. Se, ettei kaikille välikäsinä toimineille ole vaadittu rangaistusta viestittää sitä, ettei kyse ole kovinkaan moitittavasta toiminnasta. Kynnys ryhtyä välikädeksi laskee, koska kiinnijäämisestä huolimatta teosta ei välttämättä seuraa rangaistusta. Myös eräänä mahdollisena keinona vaikuttaa liiketoimintakiellon rikkomisrikosten määriin, olisi ankaroittaa rangaistuskäytäntöä. Lievä rangaistuskäytäntö viestittää liiketoimintakieltoon määrätyille sitä, ettei kiellon rikkominen ole kovinkaan moitittava rikos. Nykyinen rangaistuskäytäntö vaikuttaa jokseenkin liian lievältä suhteessa liiketoimintakiellon rikkomisen haitallisuuteen ja liiketoimintakieltoon määrätyille siitä koituvaan taloudelliseen hyötyyn. Rangaistuskäytännön ankaroittamista merkitsisi osaltaan myös se, että syyttäjät vaativat kieltojen pidentämisiä säännönmukaisesti. Seitsemäksi vuodeksi liiketoimintakieltoon määrätty voisi saada maksimissaan viisi vuotta lisää, ja näin ollen hän olisi yhteensä kaksitoista vuotta liiketoimintakiellossa sen sijaan, että hänet olisi määrätty kahteen lähes samanaikaisesti voimassaolevaan ja siten myös lähes samanaikaisesti päättyvään liiketoimintakieltoon.

Pääkaupunkiseudun talousrikosten esikäsittely-yksikön vastaanotto (2006)

Janne Laukkanen

Talvella 2005–2006 Poliisiammattikorkeakoulun tutkimusyksikössä toteutettiin selvitys, jossa arvioitiin puoli vuotta aiemmin toimintansa aloittaneen talousrikosten esikäsittelyn yksikön (EKY) saamaa vastaanottoa erityisesti pääkaupunkiseudun, mutta myös muun maan talousrikostutkijoiden keskuudessa. Esikäsittely-yksikön tavoitteena oli purkaa pääkaupunkiseudulle muodostunutta talousrikostutkinnan ruuhkaa laatimalla juttuihin tutkintasuosituksia niin tutkintatapojen kuin tutkinta-aikataulujenkin osalta. Tutkimusaineisto koostui lomakekyselyllä saaduista vastauksista (N=130) ja kymmenestä poliisihaastattelusta.

Kyselytulosten valossa esikäsittely-yksikköön suhtauduttiin hyvinkin myönteisesti. Henkilöhaastattelujen yhteydessä poliisit toivat kuitenkin kyselyä voimakkaammin esille myös EKY:yn kohdistuvaa kritiikkiä.

Lähes kaksi kolmannesta kyselyyn vastanneista ilmoitti suhtautuvansa EKY:yn myönteisesti. Kielteisesti suhtautuvia oli vain alle kymmenes kaikista kyselytutkimukseen osallistuneista. Niin ikään kaksi kolmannesta vastaajista uskoi EKY:n ainakin jossain määrin kehittävän talousrikostutkinnan suunnittelua. Myös haastateltujen poliisien näkemysten mukaan EKY oli vaikiinnuttamassa asemaansa pysyvänä osana HEV-alueen (Helsinki, Espoo, Vantaa) talousrikostutkintaa. Kyselyyn vastanneista puolet uskoi EKY:n jatkavan ”jossain muodossa” HEV-alueen talousrikostutkinnan suunnittelun osana vielä senkin jälkeen, kun avoinna olevien talousrikostutkintajuttujen pahin ruuhka on purettu. EKY:ä ei siis pidetty vain väliaikaisena ”ruuhkanpurkajana”, vaan pysyvänä pääkaupunkiseudun talousrikostutkinnan toimijana.

Liki puolet HEV-alueelta kyselytutkimukseen vastanneista uskoi EKY:n lyhentävän talousrikosten tutkinta-aikoja. Uuden yksikön arveltiin myös lisäävän HEV-alueen yksiköiden yhteistyötä ja vähentävän juttujen siirtelyä laitokselta toiselle ”oikean” tutkintayksikön löytämiseksi. HEV-alueella haastattelemani poliisit suhtautuivat tutkinta-aikojen lyhentymiseen kuitenkin huomattavasti skeptisemmin kuin kyselyyn vastanneet: vaikka uuden EKY-toiminnon todettiin selkiyttävän kunkin yksittäisen tutkinnan liikkeellelähtöä, ei sen sinällään uskottu vaikuttavan lyhentävästi talousrikosten tutkinta-aikoihin.

Esikäsittely-yksikön roolin toivottiin jatkossa painottuvan nykyistä enemmän vaikeiden talousrikostapausten tutkinnan valmisteluun. Tämän valmistelun tuli vastaajien mukaan pitää tuolloista enemmän sisällään tutkinta-aineiston hankkimista ja tapausten ”syvällisempää analyysää”. Toimintansa alkuvaiheessa EKY:n tekemiä suosituksia pidettiin etenkin haastatteluaineiston perusteella osin liian pinnallisina: juttujen pinnan raapimisena. Juttujen vaikeusasteen luokittelua ja tutkinta-aikojen etukäteistä määrittelyä esikäsittely-yksikössä pidettiin jokseenkin vaikeana – jopa turhana – sen vuoksi, että talousrikostapausten todellinen ja täydellinen luonne selvisi haastateltujen mukaan vasta varsinaisen esitutkinnan alettua tutkintaa suorittavassa yksikössä.

EKY:n laatimat kirjalliset tutkintasuunnitelmat saivat sinällään toimintamallina kiitosta. Reilusti yli puolet kyselyn vastaajista piti kirjallisia tutkintasuunnitelmia pääosin hyödyllisinä. Haastattelemani poliisien mukaan kirjalliset tutkintasuunnitelmat ovat erityisen hyödyllisiä nuorille, kokemattomille talousrikostutkijoille. Haastatteluaineistossa ääneen pääsivät lähinnä ”kokeneet tutkijat”, koska juuri heille oli kertynyt eniten kokemusta ns. EKY-juttujen käsitte-lystä ja heidän haastattelemisensa oli sen vuoksi mielekästä.

Työturvallisuustapaukset poliisissa - Tutkimus työtapaturmien ja työturvallisuusrikosten tutkinnasta poliisissa² (2006)

Anne Alvesalo & Kirsi Jauhiainen

Työssä tapahtuneita vaaratilanteita tai vammautumisia ei tule automaattisesti kohdella rangaistavan käyttäytymisen ulkopuolelle jäävinä "tapaturmina" tai "onnettomuuksina", vaan tutkinnassa tulee selvittää niiden yhteydessä mahdollisesti tapahtuneet työnantajatahon rangaistavat teot tai laiminlyönnit. Tapahtumat eivät aina kerro laittomuuksista työympäristössä, mutta silloin kun näin on, rikosten selvittäminen viranomaistutkinnassa on haastavaa.

Tutkimuksessa selvitetään, miten työturvallisuusrikosten tutkinta on järjestetty poliisissa ja millaisia valmiuksia poliisilla on kyseisten rikosten tutkintaan. Rikitrip -tietokannasta kerättyjen ilmoitusten avulla tarkastellaan poliisin tietoon tulleita työturvallisuustapauksia³ ja niiden etenemistä. Tutkintaprosessia ja siihen liittyviä ongelmakohtia selvitetään teemahaastatteluilta. Haastatteluiden analyysin avulla tarkastellaan myös poliisien suhtautumista työturvallisuusrikosten tutkintaan sekä heidän käsityksiään tyypillisistä poliisin tietoon tulleista tapauksista. Tarkoituksena on myös pohtia havaittujen näkemysten mahdollista merkitystä poliisin suorittaman tutkinnan kannalta. Tutkimuksessa tuodaan esiin myös joitakin ajatuksia työturvallisuusrikosten tutkinnan kehittämiseksi.

Vain murto-osa työturvallisuustapauksista poliisin tietoon

Uhritutkimusten mukaan Suomessa on tuntuvasti enemmän vammaan johtaneita työturvallisuustapauksia kuin virallisesti on tilastoitu. Tilastot perustuvat vakuutusyhtiölle tehtyihin ilmoituksiin, joiden perusteella työpaikoilla vammautuu vähintään 100 000 henkilöä vuosittain. Poliisin tietoon tulee vain murto-osa työntekijän turvattomuuteen liittyvistä tapauksista. Suurin osa jutuista tulee poliisin tietoon muuta kautta kuin työnantajalta tai työturvallisuutta valvovan viranomaisen eli työsuojelupiiriin välityksellä. Vuonna 2003 poliisin tietoon tuli yhteensä 910 tapausta, joista mahdolliseksi rikoksiksi määriteltäviä tapauksia (R-ilmoituksia) oli noin neljäsosa. Suurimman osuuden muodostivat jutut, joiden tutkinta oli päätetty sekalaisena (71,1 %). Syyteharkintaan eteni noin 17 % kaikista ilmoituksista. Työturvallisuustapauksia tuli eniten poliisin tietoon Etelä-Suomen ja Länsi-Suomen lääneistä. Toimialoittain tarkasteltuna tapaukset koskivat useimmin teollisuutta ja rakennusala. Poliisin tietoon tulleissa työntekijän turvattomuuteen liittyvissä tapauksissa uhrille oli tyypillisesti koitunut lieviä vammoja. Poliisin tietoon tulee hyvin vähän sellaisia tapauksia, joissa ei ole koitunut mitään seurausta.

Tutkinnan ongelmakohtia

Tutkimuksessa on tuotu esiin myös työturvallisuusrikosten tutkintaan liittyviä ongelmakohtia. Osa näistä oli sellaisia, joita haastateltavat itse toivat esille, osa taas sellaisia, jotka tutkimuksen myötä nousivat aineistosta esille. Työturvallisuusrikokset poikkeavat poliisin tutkimista perinteisistä rikoksista. Niiden tutkinta muistuttaa osittain talousrikosten tutkintaa, sillä tutkijaa työllistävät kuultavien suuri määrä ja paperityöt. Ongelmia tuottavat niin lainsäädännön laajuus kuin poliisien yleinen tietämättömyys työturvallisuutta koskevista säännöksistä sekä tekniikkaan liittyvistä kysymyksistä. Niitä selvittäessään poliisi joutuu usein kääntymään työ-

² Teoksessa *Rangaistava työn turvattomuus*, Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 13/2006. Oppikirjassa on myös asiantuntijajoituksia tutkintaa koskevista menettelysäännöksistä, rangaistusvastuun edellytyksistä, rikoshyödyistä sekä uhrin myötävaikutuksen merkityksestä.

³ Työturvallisuustapauksella tarkoitetaan sekä työtapaturmia että työturvallisuusrikoksia.

suojelupiiriin puoleen. Keskeinen poliisin kokemaa vaikeus työturvallisuusrikosten tutkinnassa on vastuun kohdentaminen, erityisesti organisaation ylätasolla. Rikoksesta epäiltyjen suhteen poliisilta edellytetään taitoa ja kykyä nähdä ”kravatin taakse”. Pitkät aliurakointiketjut ja puutteelliset sopimukset työturvallisuusvastuun jakautumisesta vaikeuttavat jo ennestään epäselvänä hahmottuvaa työnantajan vastuuta. Ongelmia tutkijoille tuottivat myös rikoksen tunnusmerkistön, siihen liittyvän rikoshyödyn ja oikeushenkilön rangaistusvastuun hahmottaminen.

Rikoksen vaikean hahmottamisen taustalla voi nähdä toisaalta myös asennoitumisen työntekijän turvattomuuteen liittyviin tapauksiin. Useat poliisit pitävät työntekijän turvattomuuteen liittyviä tapauksia usein tapaturmina tai vahinkoina, jolloin rikoksen rakentaminen voi tuntua vieraalta ja vaikealta. Myös työntekijän toimintaa korostettiin tyypillistä tapausta kuvattaessa. Poliisi saattaa pitää tapausta kokonaisuudessaan vähäisenä esimerkiksi silloin, kun uhrin mielipiteet tapahtumasta tukevat poliisin omaa käsitystä ”tapahtuman vähäisyydestä” tai uhri on kokenut oman huolimattomuutensa olleen syynä tapahtumien kulkuun. Uhrin myötävaikutus – saatikka hänen oma päätelmänsä siitä – ei kuitenkaan ole seikka, joka automaattisesti poistaisi työnantajan tai hänen edustajansa vastuun.

Haastateltavat korostivat sitä, että työturvallisuusrikosten taustalla on harvoin tahallinen teko, vaan usein kysymys on ”vain” tuottamuksellisesta laiminlyönnistä, josta seuraa todennäköisesti lievä rangaistus. Tuottamukseen perustuvan rikosvastuun väheksyminen saattaa osaltaan hämärtää rikoksen ”näkemistä” ja vastuun kohdentamista. Vastuuta saatetaan kohdentaa vain keski- ja työnjohdolle, koska ylemmän johdon vastuun hahmottaminen koetaan työlääksi, ja sen toteutumiseen tuomioistuimessa suhtaudutaan skeptisesti. Vastuullisen etsimiseen saattaa vaikuttaa myös se myötätunto ja ymmärrys, jota poliisi toisinaan tuntee erityisesti alempaa työnjohtoa kohtaan. Poliisit saattavat kokea, että esimerkiksi työmaan mestareilla ei usein ole kiireiden vuoksi mahdollisuutta valvoa työmaita. Tällaisissa tapauksissa rikosoikeudellista vastuunkantajaa pitäisi lähteä hakemaan organisaation ylemmältä tasolta. Lähtökohtaisesti vastuu työturvallisuudesta on kuitenkin ylimmällä johdolla. Sen on vastattava turvallisesta työnteosta niin aineellisesti kuin organisatorisestikin.

Vain harvat poliisit mieltävät työturvallisuustapauksiin liittyvän kustannuksia säästämällä tapahtuvaa taloudellisen hyödyn tavoittelua. Tällainen näkemys vaikuttanee myös vastuun kohdentamiseen sekä siihen, että mahdollista rikoshyötyä tai oikeushenkilön rangaistusvastuuta ei lähdetä esitutkinnassa selvittämään. Työturvallisuustapauksia tulisikin tarkastella laajasti. Perinteinen näkemys, jonka mukaan rikos on pistemäinen, ajassa ja paikassa havainnoitavissa oleva teko, rajoittaa tapausten oikeudellista arviointia ja tutkintatoimenpiteiden mitoittamista. Jos ”oikeaksi” rikokseksi mielletään ainoastaan yksittäisen rikosentekijän tekemä sellaiseen kielletty, tahallinen toiminta, jossa teolla ja konkreettisella vahinkoseurauksella on ilmeinen syy-yhteys, jäävät työturvallisuusrikokset helposti toissijaisiksi ja pahimmassa tapauksessa kokonaan tutkimatta.

Viranomaiset yhteistyössä

Poliisin pitää toimittaa esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty. Usein tutkijan ensimmäinen ja ainoa toimenpide on lähettää tapahtumasta kirjattu S-ilmoitus ja virallinen kannanottoopyyntö työsuojelupiiriin, joka oman tarkastuksen tai muiden selvitysten perusteella ilmoittaa näkemyksensä poliisille yleensä muutamien kuukauden kuluessa. Yleensä tutkintatoimenpiteisiin ryhdytään vasta kun työsuojelupiiriltä on saatu asiasta kannanotto. Tätä käytäntöä olisi syytä muuttaa, koska mahdollisuudet näytön hankkimiseen todennäköisesti heikkenevät ajan kuluessa.

Työsuojeluviranomaisen kannanotto ei sinänsä ole menettelyllinen edellytys työturvallisuusrikoksen tutkinnalle. Käytännössä kuitenkin työsuojelupiiri määrittelee sen, mitkä sen tietoon tulleet tapaukset tutkitaan ja mitkä lopulta etenevät syyteharkintaan. Työsuojelupiirin kannan ollessa kielteinen esitutinnan käynnistämisen suhteen, poliisi käynnistää tutkinnan äärimmäisen harvoin. Työsuojelupiirin poliisille ilmoittamat tapaukset sekä tapaukset joissa työsuojelupiiri on antanut myönteisen kannanoton esitutinnan käynnistämisestä etenevät keskimääräistä useammin syyttäjälle. Työturvallisuusrikoksen (RL 47:1) tunnusmerkistö täyttyy työturvallisuusmääräysten rikkomisella tai niiden vastaisen puutteellisen tilan tai epäkohdan aiheuttamisella. Mitään seurausta ei edellytetä. Tutkimuksen perusteella näyttää kuitenkin siltä, että seuraus vaikuttaa viranomaisten herkkyyteen tulkita tapahtumat työturvallisuusrikoksen tunnusmerkistön mukaisiksi. Vakavaan vammaan johtaneet tapaukset etenevät useammin syyttäjälle kuin lievään vammaan johtaneet. Vamman vaikeusasteella on myös merkitystä poliisin tutkintatoimenpiteiden mitoittamisen näkökulmasta. Viranomaisten taipumus tulkita tunnusmerkistöä aiheutuneiden seurausten vakavuutta painottaen ei vastaa rikoslain 47:1 §:ään kirjattuja rangaistusvastuun edellytyksiä.

Viranomaisyhteistyö työsuojelupiirin kanssa on tutkinnan näkökulmasta suuri etu. Työsuojelupiireillä on tarvittava lainsäädännöllinen tuntemus ja valmiudet tehdä tarvittavat tekniset tarkastukset tapahtumapaikalla. Usein työturvallisuusrikoksissa vaaditaan erityistietämystä myös alempitasoisista normeista ja työsuojelumääräyksistä, joita lakikirjoista ei löydy. Poliisi jättääkin ”rikoksen löytämisen” usein työsuojelupiirin hartioille. Työsuojelupiiriltä saamansa kannanoton perusteella tutkija siten joko lopettaa tutkinnan tai käynnistää esitutinnan mahdollisen rikoksen tutkimiseksi. Ilmoitusaineiston kirjausten perusteella syntyi käsitys siitä, että poliisi oli harvoin tapausten kohdalla itsenäisesti selvittänyt mahdollisia laiminlyöntejä. Vaikka työsuojelupiiriin tukeutuminen tutkinnassa on tarpeellista, voi liiallisella nojautumisella työsuojelupiirin osaamiseen olla myös negatiivisia vaikutuksia tutkinnan kannalta. Haastattelusta kävikin ilmi kuinka poliisit kokevat toimivansa työsuojelupiirien kuulustelukoneina. Vaarana on tällöin se, ettei poliisi itse vaivaudu ottamaan selvää asioista ja toimii ainoastaan työsuojelupiirin antaman ohjeistuksen mukaisesti.

Viranomaisyhteistyö työsuojelupiirien ja syyttäjän kanssa perustuu paljolti kirjalliseen menettelyyn. Jotkut haastateltavat kuvasivat yhteistyötä syyttäjän kanssa toimivaksi, mutta kaiken kaikkiaan työturvallisuusrikosten osalta syyttäjän ja poliisin välinen yhteistyö on vähäistä. Poliisit ovat harvoin yhteydessä syyttäjään tutkinnan alkuvaiheessa ja käytännössä tapaus tulee usein syyttäjän tietoon vasta syyteharkintaan siirryttäessä. Poliisi saattaakin jättää syyttäjän tehtäväksi lopullisen päätöksen epäillyn asemaan asetettavista henkilöistä. Erityisesti vastuun kohdentamisessa, konfiskaatiossa ja oikeushenkilön rangaistusvastuun määrittämisessä syyttäjän mukana oleminen olisi tärkeää. Syyttäjän ja poliisin yhteistyön tehostumisella voidaan nähdä olevan myös prosessiekonomisia vaikutuksia.

Tutkintavalmiudet kaipaavat kehittämistä

Kyselyn, haastattelujen ja juttujen jakautumista koskevien selvitysten perusteella näyttää siltä, että työturvallisuusrikosten tutkintajärjestelyt ovat suurimmassa osassa kihlakuntia siinä mielessä puutteellisia, että juttujen tutkintaa ei ole pääsääntöisesti nähty tarpeelliseksi keskittää määrättyille ryhmille tai henkilöille. Suuressa osassa kihlakuntia lähes kuka tahansa tutkija voi saada työturvallisuustapauksen tutkittavakseen. Rikitripin merkintöjen mukaan lähes puolet tutkijoiksi kirjatuihin poliiseihin oli toiminut ainoastaan yhden ja viidennes kahden työturvallisuustapauksen tutkijana vuosina 2003–2004. Kyseisellä kahden vuoden ajanjaksolla vain kuu-

si henkilöä oli toiminut tutkijana yli 20 työturvallisuustapauksessa. Tutkintajärjestelyt ja käytännöt kihlakunnissa viittaavat siihen, että työturvallisuusrikokset ovat poliisissa ”kenen tahansa” ja sen vuoksi ”ei kenenkään omaisuutta”. Joissain kihlakunnissa työturvallisuustapausten tutkinta on sijoitettu väkivaltarikosyksiköihin. Osassa kihlakuntia kyseinen järjestely koetaan toimivaksi ja mielekkääksi, mutta haastatteluissa tuli ilmi, että osa väkivaltarikostutkijoista kokee perinteiset, yksilöinä tehdyt väkivaltarikokset omakseen, ja siten työturvallisuusrikosten tutkinta saattaa tuntua pakkopullalta.

Työturvallisuustapausten tutkinta ei ole pääsääntöisesti kovinkaan suosittua eikä arvostettua poliisissa. Asennoitumiseen liittyy tutkintavalmiuksia koskevia epävarmuuden tunteita. Poliisien mielestä työturvallisuustapaukset ovat arkipäiväisiä ja tylsiä muun muassa siksi, että niiden tutkintaan ei koeta liittyvän toiminnallisuutta, ”actionia”. Asennoitumisella saattaa olla merkitystä tutkinnan suorittamiseen ja sen tehokkuuteen. Tutkintaa kuvattiin usein hoidettavan olosuhteiden pakosta ja ”vasurilla”. Haastatteluista välittyi myös esimiehisyyden puute: tutkijat jäävät helposti yksin eivätkä saa riittävästi tukea juttujen tutkinnassa.

Poliisiorganisaatiossa on havaittavissa selkeä tarve työturvallisuusrikoksiin liittyvälle koulutukselle. Työturvallisuusrikosten tutkinta perustuu paljolti poliisin peruskoulutuksen antamiin valmiuksiin ja käytännön kautta hankittuun kokemukseen. Tutkimusajankohtana aiheeseen liittyvää koulutusta saaneita oli vähän. Koulutuksen saaneita löytyi vain noin kolmanneksesta kihlakuntia. Vastaavasti kaksi kolmasosaa kihlakunnista ilmoitti olevansa ilman koulutettuja tutkijoita. Työturvallisuusrikostutkintaan koulutusta saaneita tutkinnanjohtajia on puolestaan vain joka neljännessä kihlakunnassa. Työturvallisuusrikosten osalta poliisiorganisaation tarjoama koulutus onkin ollut lähes olematonta. Koulutuksen vähäisyyden taustalla voi osaltaan olla juuri työturvallisuusrikosten kodittomuus: ei ole selkeää kohderyhmää, joka vaatisi koulutusta tai jolle koulutus voitaisiin suunnata.

Työturvallisuusrikokset osaksi talousrikostorjuntaa

Työturvallisuusrikokset ovat jääneet vähälle huomiolle rikollisuutta ja sen aiheuttamaa turvatomuutta ja vahingollisuutta koskevissa keskusteluissa ja strategioissa. Niitä ei käsitellä osana rikollisuusongelmaa niissä toimintaohjelmissa, jotka koskevat kansallista rikosentorjuntaa (1998) ja sisäistä turvallisuutta (2005). Työturvallisuusrikoksia koskevia toimenpidesuosituksia ei ole tehty myöskään väkivaltarikollisuutta koskeviin strategioihin. Kansallisessa ohjelmassa väkivallan vähentämiseksi (2005) työväkivaltaa pohditaan suppeasti, perinteisen yksilörikollisuuden näkökulmasta. Työturvallisuusrikoksia ei ole määritelty osaksi väkivaltaongelmaa, vaikka työn turvallisuutta loukkaavat menettelytavat vaarantavat työntekijöiden hengen ja terveyden. Työturvallisuusrikosten taustalla on usein taloudellisia intressejä, ja tämän vuoksi ne on sisällytetty poliisin käyttämään talousrikollisuuden määritelmään. Työturvallisuusrikoksia ei kuitenkaan ole liitetty näkyvästi osaksi talousrikollisuutta ja harmaata taloutta koskeviin torjuntaohjelmiin. Talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntaan on kohdennettu viime vuosikymmenen aikana runsaasti voimavaroja, mutta tämä ei ole näkynyt työturvallisuusrikosten tutkinnassa.

Työturvallisuusrikosten kytkeminen osaksi talousrikostorjuntaa voisi edesauttaa sitä, että tapaukset mielletäisiin taloudelliseen toimintaan liittyviksi teoiksi ja laiminlyönneiksi. Muutos saattaisi vaikuttaa myönteisesti poliisien, syyttäjien ja tuomioistuimien alttiuteen hahmottaa työturvallisuusrikosten taustalla olevat vastuukysymykset ja taloudelliset intressit. Eräs varteen otettava ratkaisu olisi työturvallisuusrikosten tutkinnan keskittäminen talousrikosyksiköihin, ainakin niissä kihlakunnissa, joissa työturvallisuusrikosten tutkintajärjestelyt on heikosti

hoidettu. Keskittämisen myötä tutkintaosaamisen kumuloituminen ja tiedon siirtyminen henkilöltä toiselle mahdollistuisi nykyistä paremmin. Näin olisi mahdollista tuoda tutkintaan nykyistä laajempi tarkasteluperspektiivi, jossa huomioitaisiin muun muassa taloudelliset näkökohdat, oikeushenkilön rangaistusvastuu, vastuun kohdentamisen monet mahdollisuudet ja välillisten syiden selvittämisen tärkeys. Järjestelyjen puolesta puhuu myös se, että harmaan talouden tutkinnan yhteydessä olisi luontevaa selvittää myös työturvallisuuteen liittyviä kysymyksiä.

Selvitys talousrikostorjunnan tilasta paikallispoliisissa - Talousrikostutkinnan tila -raportin toimenpidesuosituksen näkökulma (2006)⁴

Terhi Hakamo

Selvityksessä arvioidaan asiantuntijatyöryhmän kesällä 2004 julkaisemassa Talousrikostutkinnan tila-raportissa listattujen toimenpidesuosituksen toteutumista. Tavoitteena on ollut selvittää, millaiseksi talousrikostutkijat arvioivat toimenpidesuosituksen nykytilan. Selvityksen yhtenä tarkoituksena on tuoda toimenpidesuosituksen toteutumisen arviointiin mukaan henkilöstön näkökulma erilaisten tilastollisten tuottavuusmittareiden⁵ rinnalle kokonaiskuvan muodostamiseksi toimenpidesuosituksen vaikutuksista. Tämän lisäksi raportissa on selvitetty lyhyesti, mitkä tekijät vastaajien mielestä erityisesti vaikeuttavat talousrikostutkintaa ja miten talousrikostutkinnan ohjaus ja johtaminen on vastaajien mielestä kehittynyt tutkimusajankohtaa edeltäneen vuoden aikana.

Selvityksen mukaan talousrikostutkijoiden toimintatavat ovat yhtenäistyneet viimeaikaisten kehittämistoimien ansiosta. Asiantuntijatyöryhmän esittämät 21 erilaista kehittämistoimenpidettä talousrikostutkinnan tehostamiseksi näyttävät toteutuneen hyvin. Talousrikostutkinnan kehittämistyötä on kuitenkin edelleen syytä jatkaa, sillä osa vastaajista oli sitä mieltä, ettei kaikkia toimenpidesuosituksia ollut tutkimusajankohtana toteutettu yksiköissä.

Tulosohjaukseen liittyvistä toimenpidesuosituksista voidaan ensinnäkin todeta, että vastaajista noin puolet ilmoitti, että talousrikostutkinta on ollut heidän laitoksellaan yhtenä poliisitoiminnan painopistealueena tutkimusajankohtaa edeltäneen vuoden aikana ja tämän lisäksi noin 30 prosenttia ilmoitti näin tapahtuneen jossain määrin. Lisäksi talousrikosten tilastointi- ja seuranta-järjestelmien käyttöön liittyviä ohjeistuksia arvioitiin noudatettavan hyvin (66 % vastaajista oli tätä mieltä), vaikkakin itse seuranta-järjestelmiä saatettiin kritisoida. Viranomaisyhteistyön osalta voidaan puolestaan mainita, että enemmistö vastaajista (67 %) ilmoitti, että syyttäjä ja tutkinnanjohtaja ovat työskennelleet yhteistyössä esitutkinnan aikana aina tai usein edellisen vuoden aikana. Samoin suurin osa vastaajista (72 %) arvioi esitutkinta-, vero- ja ulosotto-viranomaisten työskentelevän yhteistyössä rikoshyödyn jäljittämiseksi vähintäänkin usein. Poikkeuksen muodostaa ainoastaan Lapin lääni, jonka vastaajista puolet arvioi yhteistyön toteutuvan joskus ja puolet arvioi sen toteutuvan harvoin.

Talousrikostutkinnan työskentelytapoja koskevien toimenpidesuosituksen kohdalla erityisesti liiketoimintakiellon valvonnan osalta tulokset olivat positiivisia. Liiketoimintakiellon edellytysten tutkinta näyttäisi olevan yksiköissä erittäin säännöllistä. Vastaajista suurin osa (71 %)

⁴ Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 55/2006

⁵ Tuottavuuteen liittyviä tunnuslukuja ei tarkastella tässä selvityksessä.

arvioi, että liiketoimintakiellon edellytysten tutkinta tehdään aina talousrikosten tutkinnan yhteydessä. Vastauksissa ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja eri läänien välillä. Lisäksi noin puolet vastaajista (55 %) arvioi, että kirjallisia tutkintasuunnitelmia on käytetty tutkinnassa edellisen vuoden aikana aina tai usein. Tutkintayksikön toimijoiden työnjaon osalta havaittiin, että noin puolet vastaajista arvioi, että tutkinnanjohtajan roolia on selkiytetty yksikössä tutkimusajankohtaa edeltäneen vuoden aikana. Ryhmänjohtajan roolin osalta puolestaan havaittiin, että mitä alemmas virkahierarkiassa mennään, sitä epätodennäköisemmin vastaaja on arvioinut, että ryhmänjohtajan roolia on selkiytetty yksikössä edellisen vuoden aikana. Selvät erot eri virka-asemissa toimivien näkemyksissä näyttäisivät viittaavan siihen, ettei ryhmänjohtajan roolista vallitse vielä täysin yhdenmukaista näkemystä yksiköissä. Lisäksi niin tutkinnanjohtajan kuin ryhmänjohtajankin roolin selkiyttämistä koskevissa kysymyksissä oli tilastollisesti merkitseviä eroja läänien välillä. Kuva tutkintasihteereiden roolista näyttäisi puolestaan olevan vastaajien keskuudessa suhteellisen selkeä, sillä noin 74 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että tutkintasihteereitä hyödynnetään yksikössä päivittäisten toimien suorittajina.

Talousrikostutkinnan rekrytoinnin osalta havaittiin, että talousrikostutkintaan siirtyvien luokittelu UPJ:n ja ylijohdon ohjeistuksen mukaiseen palkkaluokkaan näyttäisi toteutuneen suhteellisen hyvin, vaikkakin henkilöiden osaamisen ja kokemuksen huomioon ottamisessa henkilökohtaista palkkaosuutta määriteltäessä toivottiin parantamisen varaa. Vastauksissa saatettiin todeta, että talousrikostutkinta on aloitteleville tutkijoille palkkauksellisesti houkutteleva vaihtoehto, mutta kokeneiden tutkijoiden kohdalla tämä suhteellinen etu helposti pienenee. Ruotsin kielentaitoisten tutkijoiden vähyyden ei koettu muodostuneen esitutkinnan sujuvuuden esteeksi. Läänien välisestä vertailusta voitiin havaita, että jonkin verran kyseinen ongelma näyttäisi koskevan Etelä-Suomen lääniä, Helsinkiä ja Länsi-Suomen lääniä. Talousrikostutkinnan osaamisen turvaamisen osalta näyttäisi puolestaan siltä, että etenkin kokeneempien ja aloittelevien tutkijoiden näkemykset osaamisen siirtämisestä ja työhön perehdyttämisestä eivät täysin kohtaisi toisiaan. Kokeneemmat talousrikostutkijat uskovat useammin kuin aloittelevat tutkijat, että osaamisen siirtymisestä on huolehdittu yksiköissä hyvin. Tässä suhteessa olisi vielä kehittämisen varaa, jotta aloittelevien tutkijoiden ja perehdyttämisestä vastaavien henkilöiden odotukset ja toiminta saataisiin vastaamaan toisiaan.

Muutamien toimenpiteiden kohdalla vaikuttaisi kyselyn mukaan olevan vielä erityisesti kehitettävää. Ensinnäkin etsintäkuulutettujen tehokas etsintä näyttäisi tutkimusajankohtana toteutuvan epäsäännöllisesti ja vaihtelevasti. Noin 40 prosenttia vastaajista arvioi, että yli puolen vuoden ajan tavoittamissa olleita etsintäkuulutettuja etsitään aktiivisin toimin ainoastaan harvoin tai ei koskaan. Noin 35 prosenttia vastaajista oli puolestaan sitä mieltä, että vaikeasti tavoitettavien etsintäkuulutettujen etsinnässä hyödynnetään KRP:n toimintoja harvoin tai ei koskaan. Toiseksi epätietoisuus tutkintapäiväkirjojen käyttämisestä oli tavallista ja vain harvat vastaajat (14 %) ilmoittivat päiväkirjoja käytettävän yksikössään säännöllisesti. Lisäksi poliisihallinnon ulkopuolinen rekrytointi oli vastaajien mukaan harvinaista, vaikkakin se saatettiin kokea tärkeäksi.

Joidenkin toimenpiteiden kohdalla vastauksissa oli puolestaan havaittavissa hajontaa: näkemykset jakautuivat selvästi sen suhteen, onko toimenpide vastaajien mielestä toteutunut säännöllisesti edellisen vuoden aikana vai onko toimenpiteen kohdalla vielä kehitettävää. Tällaisia toimenpiteitä olivat vakavien talousrikosjuttujen kytkeminen mukaan vakavan rikollisuuden kohdevalintaan, talousrikostutkinnassa ja rikostiedustelussa työskentelevien henkilöiden tehokas yhteistyö sekä oikeusapupyynnöjen laatiminen riittävän varhaisessa vaiheessa. Vastausten jakautuminen saattaa johtua yksiköiden välisistä eroista. Kyselyssä ei kerätty tietoa vastaajien yksiköistä ja näin ollen yksikkötason eroja ei tässä voida lähemmin tarkastella.

Varsinaisten toimenpidesuositusten toteutumisen lisäksi kyselyssä kartoitettiin talousrikostutkinnan ongelma-alueita sekä johtamisen kehittymistä. Kyselylomakkeessa esitetyistä tutkimuksen mahdollisista ongelmista suhteellisesti useimmin talousrikostutkintaa koettiin vaikeuttavan riittämättömät taloudelliset resurssit. Ongelmina pidettiin myös esimiesten puutteellista johtamisosaamista ja puutteellisia aikaresursseja johtamiseen sekä talousrikosten tutkimisen vaikeutta. Lisäksi henkilöstön osaamisesta koettiin olevan paikoin parantamisen varaa. Talousrikostutkinnan johtamisen osalta voidaan kuitenkin todeta, että tutkimusajankohtaa edeltäneen vuoden aikana kehitys on ollut positiivista: valtaosa vastaajista näkee johtamisen linjaorganisaation eri tasoilla joko parantuneen tai pysyneen ennallaan ja vain harva vastaaja on kokenut johtamisen heikentyneen edellisen vuoden aikana. Vastaajien mielestä johtaminen on parantunut eniten ryhmänjohtajien tasolla (46 % mielestä parantunut selvästi tai jonkin verran) ja tutkinnanjohtajien tasolla (43 %). Ylijohdon ja lääninjohdon tasolla johtaminen on parantunut noin reilun 30 prosentin mielestä. Poliisipäälliköiden johtamisen arvioi parantuneen noin 16 prosenttia vastaajista. Johtamisen heikentymistä on vastaajien mielestä tapahtunut useimmiten tutkinnanjohtajien tasolla (11 % mielestä heikentynyt jonkin verran tai selvästi). Tutkinnanjohtajien johtamisen kehittyminen on näin ollen jakanut mielipiteitä eniten. Muilla tasoilla heikentymistä on koettu tapahtuvan noin viiden tai vajaan viiden prosentin mielestä.

Selvitys tehtiin lähettämällä lomakekysely kaikille paikallispoliisissa talousrikostutkinnan tehtävissä toimiville tutkinnanjohtajille, tutkijoille ja tarkastajille. Lomakekysely toteutettiin sähköisessä muodossa poliisin Intranetissä marraskuussa 2005. Kyselyyn vastasi yhteensä 130 henkilöä ja vastausprosentiksi muodostui noin 50 prosenttia. Kysely tehtiin anonyymisti.

Poliisipäälliköt - Tutkimus paikallispoliisin johtamisesta (2007)⁶

Terhi Hakamo & Anna Vanhala

Poliisipäälliköt -teoksessa tarkastellaan yhden esimiesryhmän, suomalaisten poliisipäälliköiden, työn haasteita. Tutkimuksessa valotetaan myös lähimpien alaisten näkemyksiä poliisipäälliköiden johtamistavoista. Lisäksi selvitetään, millaisia odotuksia paikallispoliisin johtamiseen ja poliisipäälliköihin kohdistetaan. Tutkimus on laaja ja sen tavoitteena on ollut mahdollisimman monipuolinen ja kattava kuva poliisipäällikyydestä. Aineistoa hankkeessa kerättiin sekä lomakekyselyillä että haastatteluin.

Strategiatasolta kentälle: esimerkkitapauksena paikallispoliisin talousrikostutkinta

Poliisipäälliköt -kirjan kuudennessa luvussa poliisipäälliköiden johtajuutta tarkastellaan tapaustutkimuksen keinoin. Tapaustutkimuksen kohteeksi on valittu talousrikostutkinta, johon on jo vuosikymmenen ajan osoitettu talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntaohjelmien muodossa lisäresursseja. Poliisipäälliköiden roolia on pidetty erityisen tärkeänä tällaisten valtakunnallisten ohjelmien toteutumisessa. Samaan aikaan poliisin strategisessa johtamisessa juuri strategioiden konkretisoitumisen on todettu olevan yksi keskeinen kehittämisalue: valtakunnantason ohjelmat ja kihlakuntien todellisuus eivät ole aina täysin vastanneet toisiaan. Luvussa selvitetäänkin, millaisena talousrikostutkinnan strateginen painoarvo näyttäytyy niin valtakunnan, läänin kuin laitostason johtajuudessa käytännön tason toimijoille ja millaisia haasteita valtakunnallisten strategioiden ja paikallistason toiminnan yhteensovittaminen aset-

⁶ Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 27/2007

tavat erityisesti poliisipäälliköiden johtajuudelle. Kysymyksiä lähestytään kartoittamalla talousrikostutkinnan tehtävissä toimivien tutkinnanjohtajien ja tutkijoiden kokemuksia talousrikostutkinnan tavoitteista, tutkinnanjohtajien ja tutkijoiden saamasta tuesta sekä tavoitteiden toteutumisen seurannasta. Aineistona on käytetty kaikille paikallispoliisissa talousrikostutkinnan tehtävissä toimiville tutkinnanjohtajille ja tutkijoille lähetettyä lomakekyselyä.

Tapaustutkimuksen tulosten mukaan talousrikostutkinnassa työskentelevät tutkinnanjohtajat ja tutkijat näyttäisivät tuntevan hyvin omalle työyksikölleen asetetut tulostavoitteet. Lisäksi suurin osa vastaajista piti talousrikostutkinnalle asetettuja tavoitteita selkeinä. Valtaosa vastaajista näki ylijohdon vuosittaiset painopistealueet toimivana tapana tehostaa rikostorjuntaa. Ongelmia puolestaan nähtiin paikoitellen laitostasolla eri tulosalueiden tavoitteiden yhteensovittamisessa.

Samoin seurannan ja palautteen osalta tulokset olivat pääosin positiivisia. Vastaajien mukaan tulostavoitteiden seuranta on yksiköissä suhteellisen säännöllistä. Poliisipäällikön osoittaman kiinnostuksen, arvostuksen ja tunnustuksen osalta vastaukset olivat jakautuneita. Tämä heijastelee mitä ilmeisimmin yksikkökohtaisia eroja. Lisäksi tutkinnanjohtajien arviot olivat näiden kysymysten kohdalla positiivisempia kuin tutkijoiden. Poliisipäällikön antaman palautteen merkityksestä kertoo se, että noin puolet vastaajista ilmoitti, että he kokevat poliisipäälliköltä saadun palautteen tärkeänä. Vain reilu kymmenen prosenttia vastaajista ei kokenut päällikön antamaa palautetta tärkeänä.

Tavoitteiden seurannan osalta esitettiin jonkin verran kritiikkiä. Tavoitteiden toteutumista arvioivat mittarit ja perusteet keskittyvät vastaajien mukaan liiaksi määrällisiin tekijöihin, kun taas työn vaativuuteen ja laatuun liittyvät tekijät jäävät liian vähälle huomiolle. Määrällisten tulostulostavittareiden nähtiin jossain tapauksissa jopa vääristävän toiminnan kohdentamista: tutkintaa saatetaan painottaa esimerkiksi sellaisiin talousrikosjuttuihin, joista on mahdollista saada takaisin paljon rikoshyötyä.

Kyselyn mukaan eniten puutteita koettiin kuitenkin ohjauksessa ja tuessa. Reilusti yli puolet vastaajista arvioi, että tutkijat saavat neuvoja ja tukea tutkinnanjohtajilta, hieman reilu puolet vastaajista puolestaan näki ylijohdon tuen talousrikostutkinnalle riittävänä ja noin 40 prosenttia piti lääninjohdon tukea riittävänä. Heikoimman arvion sai laitosten ylimmän johdon tuki: noin kolmannes vastaajista piti sitä riittävänä. Lisäksi kannustamiseen, kiittämiseen ja laajemminkin palautteen antamiseen ja huomioimiseen sekä tutkinnanjohtajuuden kehittämiseen liittyvät tuen muodot nousivat esille kysyttäessä, miten laitoksen ylimmän johdon tulisi tukea talousrikostutkintaa. Tällä hetkellä käytössä olevia tukimuotoja koskevista vastauksista nämä puuttuivat lähes kokonaan. Lisäksi merkittävänä havaintona voidaan pitää sitä, että tuen muodoista kysyttäessä suurin osa vastaajista ilmoitti, ettei laitoksen ylin johto heidän mielestään tue mitenkään talousrikostutkintaa. Seuraavaksi suurin vastaajien ryhmä ilmoitti, ettei osaa vastata kysymykseen.

Laitoksen ylimmän johdon antamassa tuessa ja ohjauksessa eniten jännitteitä näyttäisi tutkimuksen mukaan muodostuvan laitoksen ylimmän johdon etäisyyden ja resursseihin liittyvän päättävällän ympärille. Poliisipäälliköllä on valtaa päättää resurssien kohdistamisesta laitostasolla sekä henkilöstön palkkaukseen liittyvästä palkitsemisesta. Kyselyn mukaan päälliköiden tuki talousrikostutkinnalle onkin ollut pääasiassa taloudellisista resursseista huolehtimisesta. Poliisilaitosten tiukassa rahatilanteessa talousrikostutkinnalle korvamerkittyjä resursseja on vastaajien mukaan laitostason priorisoinneissa saatettu kuitenkin osoittaa muuhun toimintaan. Näyttäisi siltä, että tällaisessa tilanteessa talousrikostutkinnassa toimiville saattaa helposti syn-

tyä kuva, etteivät päälliköt tue talousrikostutkintaa ja sen tavoitteiden saavuttamista mitenkään. Tämä on saatettu tulkita myös talousrikostutkinnan vähäisenä arvostuksena. Jos organisaatiossa joudutaan tekemään resurssipäätöksiä, jotka ovat ristiriidassa julkilausutun strategian kanssa, tuloksena voi olla erisuuntaisia ja keskenään ristiriitaisia, hierarkiassa alaspäin kulkevia viestejä (vrt. Kevätsalo 1999, 187). Tässä yhteydessä ristiriitaisten viestien voimakkuutta saattaa lisätä vielä se seikka, että kyselyyn tulleiden vastausten perusteella resurssien jakaminen (resurssijaon rajat ja resurssijaon perusteet) näyttäisi olevan keskeinen viitekehys, jonka kautta poliisipäällikön toimintaa arvioidaan paikallistasolla.

Vaikutelmaa poliisipäälliköiden osoittaman arvostuksen puutteesta on saattanut lisäksi voimistaa se, että vastaajien mukaan poliisipäälliköt toimivat usein etäällä talousrikostutkinnasta eikä heidän koeta tunnevan talousrikostutkinnan työtehtäviä ja ongelmia. Osa vastaajista totesi, että päällikön johtamistoimintaa koskeviin kysymyksiin oli vaikea vastata, koska he ovat niin vähän tekemisissä päällikön kanssa. Vaikka tutkijat kokivat etäisyyden suuremmaksi kuin tutkinnanjohtajat, vain noin neljännes tutkinnanjohtajistakin ilmoitti saavansa tukea ja neuvoja poliisipäälliköltä. Päälliköiltä toivottiinkin enemmän talousrikostutkinnan työhön ja ongelmiin tutustumista sekä kannustamista, kiittämistä ja laadullisen palautteen antamista.

Poliisipäällikön antaman tuen ja osoittaman arvostuksen ongelmallisuutta on tutkimuksessa tarkasteltu auktoriteetilähteiden näkökulmasta. Talousrikostutkinnan käytännön tason toimijoiden näkökulmasta poliisipäällikkö käyttää erityisesti asema-auktoriteettia: päälliköllä on valtaa päättää resurssien kohdistamisesta laitoksella. Kyselyn tulosten mukaan päälliköillä koetaan olevan paikoin puutteellisesti asiantuntemusauktoriteettia suhteessa talousrikostutkintaan. Tämä on kuitenkin se auktoriteetilähde, jota asiantuntijaorganisaatioissa yleensä eniten arvostetaan. Samoin tutkimuksissa on havaittu, että poliisissa kunnioitetaan erityisesti käytännön työn tuntevaa johtajaa. Poliisipäällikön hierarkkinen etäisyys, asiantuntemusauktoriteetissa koetut puutteet sekä organisaatiossa tehdyt ristiriitaiset resurssipäätökset voivat olla tekijöitä, jotka saattavat voimistaa tässä kyselyssä havaittua kokemusta laitoksen ylimmän johdon tuen puutteellisuudesta. Havainto on sinänsä huolestuttava, koska mahdollinen ristiriita hyvin tiedossa olevan valtakunnallisen strategian ja arjessa koetun puutteellisen tuen välillä voi heijastua kielteisesti henkilöstölle (vrt. Virta 2005, 8). Esimerkkitapauksen kohdalla tämä voi vaikuttaa heikentävästi halukkuuteen rekrytoitua talousrikostutkinnan tehtäviin ja toisaalta motivoitua näissä tehtävissä. Strategisten ohjelmien tuloksellisuus ja laajemminkin uskottavuus voivat myös heikentyä.

Kyseinen tapaustutkimus osoittaa omalta osaltaan havainnollisesti sen, kuinka haasteellisen tehtävän edessä poliisilaitosten päälliköt ovat johtajina: valtakunnalliset strategiat on sovitettava yhteen paikallistason toiminnan kanssa tilanteessa, jossa resurssit ovat rajalliset ja poliisi-toiminnan eri osa-alueet vaihtelevat erikoistumisen asteensa, vakiintuneisuutensa, työn luonteensa ja niihin kohdistuvien yhteiskunnallisten paineiden osalta. Tavoitteiden yhteensovittamisen ja resurssien jakamisen lisäksi poliisipäälliköiden odotetaan myös muun muassa kannustavan, motivoivan, osoittavan kiinnostusta ja antavan laadullista palautetta henkilöstölleen tulosjohtamisprosessissa. Tässä tapaustutkimuksessa niin sanotun asiantuntijasaarekkeen, jollaisena talousrikostutkintaa voitaneen pitää, johtajuuden haasteellisuus näytti kietoutuvan erityisesti resurssikilpailuun, korostuneeseen tuloksellisuusajatteluun ja poliisipäällikön asiantuntemusauktoriteetissa koettuihin puutteisiin sekä henkilöstön kokemaan etäisyyteen päälliköistä. Nämä haasteet ja niihin liittyvät seikat olisi tärkeää ottaa huomioon, kun suunnitellaan ja toteutetaan valtakunnallisia strategioita ja laajemminkin, kun kehitetään poliisin strategista johtamista ja tulosohejausta sekä keskustellaan kihlakuntajärjestelmän tulevaisuudesta.

Rangaistuskäytäntö rekisterimerkintärikoksissa (2007)

Elina Ruuskanen

Poliisiammattikorkeakoulun tutkimusyksikössä toteutettiin joulukuun 2006 ja helmikuun 2007 välisenä aikana sisäasiainministeriön rahoittama tutkimus rekisterimerkintärikosten rangaistuskäytännöstä. Selvityksen tarkoituksena on muodostaa yleiskuva poliisin tietoon tulleista rekisterimerkintärikoksista ja luoda katsaus siihen, millaisia tuomioita erityyppisistä rekisterimerkintärikoksista on annettu ensimmäisessä oikeusasteessa viime vuosien aikana. Työssä on selvitetty mm. seuraavia asioita: rikosten ja tuomittujen henkilöiden määriä aineiston tuomioissa, tekotapoja, sitä, minkä rikosten yhteydessä rekisterimerkintärikos yleensä tehdään sekä sitä, millaisia rangaistuksia rekisterimerkintärikoksista on aineiston jutuissa tuomittu. Lisäksi raporttiin on kerätty tietoa koko maassa poliisin tietoon tulleiden rekisterimerkintärikosten määrästä ja ensimmäisessä oikeusasteessa annetuista tuomioista.

Koko maan osalta selvitystä varten haettiin tietoja rekisterimerkintärikosten määristä ja rangaistuksista poliisin tulostietojärjestelmästä (Polstat) ja Tilastokeskuksen tilastoista. Poliisin tulostietojärjestelmän mukaan poliisin tietoon tulleiden rekisterimerkintärikosten määrä on vaihdellut kahdesta ja puolesta sadasta kuuteen sataan vuodessa viimeisen kymmenen vuoden aikana. Tilastokeskuksen oikeustilastoista saaduista tiedoista ilmenee, että rekisterimerkintärikoksesta on ensimmäisessä oikeusasteessa tuomittu kahdesta neljään sataan henkilöä vuodessa viimeisen kymmenen vuoden aikana. Kaikista kymmenen vuoden aikana tuomituista lähes 60 prosenttia oli tuomittu sakkoihin, vajaa kolmannes ehdolliseen vankeuteen ja loput ehdottomaan vankeuteen.

Selvityksen aineistona käytettiin Helsingin ja Espoon käräjäoikeuksissa tuomittuja tapauksia vuosilta 2003–2005. Helsingin osalta aineistossa oli mukana tuomioita myös vuodelta 2006. Helsingin ja Espoon käräjäoikeuksien arkistoista poimittiin vuosina 2003–2006 tuomitut tapaukset, joissa oli mukana rekisterimerkintärikos. Tuomiot, joissa syytteet oli hylätty tai syyttäjää oli luopunut syyteistä, jätettiin aineiston ulkopuolelle. Näin ollen lopullinen aineisto muodostui 73 tuomiosta, joista yhdeksän oli tuomittu Espoossa ja 64 Helsingin käräjäoikeudessa. Tuomittuja henkilöitä oli yhteensä 126.

Tuomituista 65 prosenttia oli tuomittu talousrikoksista ja loput muista kuin talousrikoksista. Luvut noudattelevat tietoa siitä, mihin rekisteriin tuomitut olivat aiheuttaneet oikeudellisesti merkittävän virheen: 64 prosenttia tuomituista oli antanut väärän tiedon kaupparekisteriin. Kaikki kaupparekisteriin annetut oikeudellisesti merkittävät virheet liittyivät talousrikoksiin. Toiseksi yleisin rekisteri, johon virhe oli aiheutettu koko aineistossa, oli ajoneuvorekisteri (12 % tuomituista) ja kolmanneksi yleisin väestörekisteri (11 % tuomituista). Ulkomaalaisrekisteriin vääriä tietoja oli antanut viisi prosenttia tuomituista. Loput annetuista vääristä tiedoista jakautuivat tasaisesti viisumi-, ajokortti-, yhdistys- ja poliisin rekistereiden kesken. Kaikki muihin kuin kaupparekisteriin annetut väärät tiedot yhtä ajoneuvorekisteriin annettua tietoa lukuun ottamatta liittyivät muihin kuin talousrikoksiin.

Liiketoimintakieltoon oli määrätty noin kuusi prosenttia tuomituista. Heistä kaikki olivat syylistyneet talousrikoksiin. Liiketoimintakielton keskipituus oli 39 kuukautta, eli hieman yli kolme vuotta.

Aineiston 126 tuomitusta henkilöstä 48:lle, eli 38 prosentille oli syyksi luettu ainoastaan yksi rikos. Näissä tapauksissa kyseinen rikos oli aina rekisterimerkintärikos. Kyseisistä henkilöistä 37 oli tuomittu talousrikosjutuista ja loput 11 muista kuin talousrikosjutuista. 62 prosentille aineiston tuomituista henkilöistä oli syyksi luettu enemmän kuin yksi rikos. Syyksi luettujen rikosten määrä vaihteli kahdesta 51:een tuomiota kohden.

Selvityksen aineistossa suurimmassa osassa jutuista tuomitulle henkilölle oli syyksi luettu ainoastaan yksi rekisterimerkintärikos. Mikäli tuomitulle oli syyksi luettu muita kuin rekisterimerkintärikoksia, oli niiden määrä suurimmassa osassa juttuja kaksi. Seitsemässäkymmenessä prosentissa koko aineiston jutuista rekisterimerkintärikoksesta oli tuomittu ainoastaan yksi henkilö, mutta talousrikosjuttujen tuomioissa rekisterimerkintärikoksesta tuomittuja oli yleensä enemmän.

Rikosyhdistelmistä yleisin oli rekisterimerkintärikoksen ja kirjanpitorikoksen yhdistelmä. Muita rekisterimerkintärikoksen kanssa esiintyneitä rikosnimikkeitä talousrikosjutuissa olivat verorikkomus ja väärennys. Muissa kuin talousrikosjutuissa rekisterimerkintärikos liittyi usein väärennykseen tai perättömään lausumaan viranomaismenettelyssä.

Aineiston tuomiot jaoteltiin sen mukaan, millaisia rekisterimerkintärikoksen tekotapoja niissä esiintyi. Tekotavat luokiteltiin seuraaviin ryhmiin:

1. Ne rekisterimerkintärikokset, joissa kaupparekisteriin oli ilmoitettu vääriä tietoja koskien yhtiön hallituksen jäseniä tai varajäseniä tai muita yhtiön vastuullisia jäseniä siten, että henkilö, jonka tiedot oli annettu rekisteriin, tiesi asiasta ja oli antanut siihen suostumuksensa. Kyseessä oli siis ns. bulvaanina toimiminen ja bulvaanin käyttäminen.
2. Ne rekisterimerkintärikokset, joissa kaupparekisteriin oli ilmoitettu vääriä tietoja koskien yhtiön hallituksen jäseniä tai varajäseniä tai muita yhtiön vastuullisia jäseniä siten, että henkilö, jonka tiedot oli annettu rekisteriin, ei tiennyt asiasta eikä ollut antanut siihen suostumustaan.
3. Ne rekisterimerkintärikokset, joissa kaupparekisteriin oli ilmoitettu vääriä tietoja koskien yhtiön hallituksen jäseniä tai varajäseniä tai muita yhtiön vastuullisia jäseniä siten, että henkilö, jonka tiedot oli annettu rekisteriin, ei ollut todellinen vaan keksitty henkilö.
4. Osakepääomaan liittyvät rekisterimerkintärikokset. Näissä tapauksissa rikokseen syyllistynyt henkilö oli antanut kaupparekisteriin väärän tiedon siitä, että yhtiön osakepääoma olisi maksettu ja että osakkeista maksettu määrä on yhtiön omistuksessa ja hallinnassa, vaikka näin ei todellisuudessa ollut.

Aineiston 240 rekisterimerkintärikoksesta lähes puolet (47 %) kuului tekotavaltaan ryhmään 1. Niissä henkilö, jonka tiedot oli totuudenvastaisesti ilmoitettu kaupparekisteriin, tiesi asiasta ja oli antanut siihen suostumuksensa. Useissa tapauksissa sekä henkilö, joka oli ilmoittanut väärät tiedot kaupparekisteriin että bulvaanina toiminut henkilö tuomittiin rekisterimerkintärikoksesta. Monissa tuomioissa molempien osallisuus tekoon tuotiin selkeästi esiin ilmaisulla ”yhdessä ja yksissä tuumin”. Lisäksi kyseisissä tapauksissa oli yleistä, että rekisterimerkintärikokseen yhdessä syyllistyneet henkilöt olivat perheenjäseniä tai sukulaisia keskenään.

Seuraavat otteet syyttäjän rangaistusvaatimuksesta kuvaavat kyseistä tekotapaa eräissä aineiston tuomioissa.

A on aiheuttaakseen oikeudellisesti merkityksellisen virheen viranomaisen pitämään yleiseen rekisteriin antanut rekisteriä pitävälle väärän tiedon ja hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä käyttänyt hyväkseen tätä virhettä pyytämällä, laatimalla ja ilmoittamalla kaupparekisteriin poikansa B:n yhtiönsä X Oy:n hallituksen varsinaiseksi jäseneksi, koska A ei ulosotossa olevien asioidensa takia ole voinut toimia yhtiössä vastuuhenkilönä, vaikka hän tosiasiallisesti on kuitenkin yksin vastannut yhtiön asioista.

A ja B ovat yksissä tuumin, aiheuttaakseen oikeudellisesti merkityksellisen virheen Patentti- ja rekisterihallituksen pitämään kaupparekisteriin antaneet rekisteriä pitävälle viranomaiselle väärän tiedon ilmoittaen A:n X Oy:n hallituksen ainoaksi jäseneksi ja toimitusjohtajaksi, vaikka kummankaan tarkoitus ei ole ollut, että A toimisi yhtiön hallituksen todellisena jäsenenä tai toimitusjohtajana vaan ainoastaan B:n bulvaanina. Teko on tehty, jotta B luottotietohäiriöistään huolimatta voisi harjoittaa liiketoimintaa X Oy:n nimissä. A:n ja B:n aikaansaamat väärät kaupparekisterimerkinnot ovat olleet omiaan johtamaan harhaan kaupparekisteritietoja tarvitsevia henkilöitä.

Kaikista aineiston rekisterimerkintärikoksista viidenneksessä tekotapana oli edellisellä sivulla esitetyn listan kohta 2, eli tilanne, jossa henkilön tiedot oli annettu kaupparekisteriin tämän tietämättä ja siihen suostumustaan antamatta. Seuraavassa on esimerkkejä kyseisestä tekotavasta.

A on tahallaan aiheuttanut oikeudellisesti merkityksellisen virheen Patentti- ja rekisterihallituksen pitämään yleiseen kaupparekisteriin jättämällä rekisteriviranomaiselle korjauslomakkeen, jossa B on ilmoitettu X Oy:n hallituksen jäseneksi, vaikka tämä ei ollut antanut tähän suostumustaan eikä hänen muutoinkaan ollut missään vaiheessa tarkoitus alkaa toimia yhtiön hallituksessa.

A on Patentti- ja rekisterihallitukselle tekemällään osakeyhtiön muutosilmoituksella aiheuttaakseen oikeudellisesti merkityksellisen virheen viranomaisen pitämään yleiseen rekisteriin antanut rekisteriä ylläpitävälle viranomaiselle väärän tiedon siitä, että B-niminen henkilö toimisi X Oy -nimisen yhtiön (myöhemmin Y Oy) hallituksen varajäsenenä, vaikka B ei ollut antanut suostumustaan eikä ollut edes tietoinen siitä, että hänet tultaisiin merkitsemään mainittuun asemaan tuossa yhtiössä.

Aineistossa oli ainoastaan yksi sellainen tuomio, jossa rekisterimerkintärikoksesta tuomittu henkilö oli keksinyt niiden ihmisten henkilötiedot, jotka hän oli lähettänyt kaupparekisteriin. Talousrikosjuttujen tekotapojen neljanteen tyyppiin, eli osakepääomaan liittyviin rekisterimerkintärikoksiin, lukeutui reilut neljä prosenttia kaikista aineiston rekisterimerkintärikoksista. Näissä tapauksissa oli kyse kaupparekisteriin annetusta väärästä ilmoituksesta liittyen yhtiön osakepääoman maksuun:

A ja B ovat aiheuttaakseen oikeudellisesti merkityksellisen virheen Patentti- ja rekisterihallituksen pitämään kaupparekisteriin antaneet 24.3.1997 rekisteriviranomaiselle väärän tiedon siitä, että X Oy:n 15 000 markan osakepääoma olisi maksettu. Yhtiön perustamisasiakirjan mukaan osakkeet maksetaan C:n omistamilla toimistokalusteilla ja -koneilla, mitä omaisuutta yhtiölle ei ole luovutettu. Yhtiö on merkitty kaupparekis-

tertiin 4.9.1997. A on B:n suostumuksin merkinnyt yhtiön perusilmoitukseen tämän alikirjoituksen tilintarkastajan todistukseen osakepääoman maksamisesta, jossa todistetaan osakkeiden maksua koskevia osakeyhtiölain säännöksiä noudatetun. Kumpikaan ei kuitenkaan ole millään tavoin tarkistanut tämän tiedon todenmukaisuutta.

X Oy:n hallituksen puheenjohtaja A ja tilintarkastajana toiminut B ovat aiheuttaneet oikeudellisesti merkityksellisen virheen viranomaisen pitämään yleiseen rekisteriin antamalla kaupparekisteriä pitävälle Patentti- ja rekisterihallitukselle 11.4.2000 X Oy:tä koskevan perusilmoituksen, jonka mukaan yhtiön koko 50 000 markan osakepääoma on maksettu ja on yhtiön hallussa. Todellisuudessa yhtiön tilille 23.3.2000 maksetulla osakepääomalla oli seuraavana päivänä 24.3.2000 maksettu T:mi Y:n eräs ulkomaanmaksu, minkä jälkeen osakepääoma ei enää ollut yhtiön omistuksessa ja hallinnassa.

Selvityksessä tarkastellaan myös sitä, minkälaisia rangaistuksia aineistossa on tuomittu rekisterimerkintärikoksesta ja rikosyhdistelmistä, joissa yhtenä rikoksena on rekisterimerkintärikos. Rangaistuksia tarkastellaan tapauksissa, joissa rekisterimerkintärikos on ainoana rikoksena, tapauksissa, joissa se on tuomion päärikoksena sekä yhdistelmissä, joissa esiintyy rekisterimerkintärikos ja yksi tai kaksi muuta rikosta. Lisäksi rangaistuksia tarkastellaan rikostyyppin (talousrikos, muu kuin talousrikos) mukaan, sen mukaan, monestako rikoksesta henkilö on tuomittu sekä tekotavan mukaan.

Aineiston tuomioissa, joissa rekisterimerkintärikos oli tuomion päärikoksena (104 kpl), oli tuomituista henkilöistä puolet tuomittu vankeuteen ja puolet sakkoihin. Vankeusrangaistuksista valtaosa oli ehdollisia. Päiväsakkojen maksimilukumäärä oli 100 ja vankeuden maksimipituus 22 kuukautta. Myös talousrikosjuttujen tuomioissa vankeus- ja sakkorangaistuksia oli noin puolet ja puolet. Talousrikosjuttujen tuomioissa kolmestakymmenestä vankeuteen tuomitusta kahdeksan oli tuomittu ehdottomaan vankeuteen. Muissa kuin talousrikosjuttujen tuomioissa neljästäkymmenestä tuomitusta yli puolet oli tuomittu vankeuteen ja loput sakkoihin. Vankeustuomioista valtaosa oli ehdollisia. Aineiston pienuudesta huolimatta voidaan siis todeta, että rekisterimerkintärikoksen ollessa tuomion päärikoksena olivat rangaistukset muissa kuin talousrikosjuttujen tuomioissa talousrikostuomioita ankarampia, kun tarkastellaan vankeuden ja sakkojen osuutta tuomioissa.

Tuomioissa, joissa rekisterimerkintärikos oli ainoana syyksi luettuna rikoksena (41 kpl), yleisin rangaistus oli sakko. Ehdottomaan vankeuteen oli tuomittu ainoastaan yksi henkilö ja ehdolliseen viisi. Sakkojen maksimilukumäärä oli 70 ja vankeuden maksimipituus 4 kuukautta. Tuomituista suurin osa oli tuomittu talousrikosjutuissa. Keskimääräisten tuomioiden ankaruus vaihteli hieman talousrikosjuttujen tuomioiden ja muiden kuin talousrikostuomioiden välillä. Talousrikosjutuissa vankeuden keskipituus ja keskimääräinen päiväsakkojen lukumäärä olivat hieman suuremmat kuin muissa jutuissa.

Mitä useammasta rikoksesta henkilö oli tuomittu, sitä ankarampi oli rangaistus. Talousrikosjuttujen tuomioissa yhdestä syyksi luetusta rikoksesta yleisin rangaistus oli päiväsakko. Vankeuteen henkilö tuomittiin useimmiten silloin, kun syyksi luettuja rikoksia oli kaksi tai enemmän kuin kaksi. Sekä ehdottomien että ehdollisten vankeustuomioiden keskipituuksien olivat sitä pidempiä mitä useampaan rikokseen tuomittu oli syyllistynyt.

Rangaistuksia tarkasteltiin myös suhteessa rekisterimerkintärikoksen tekotapaan rekisterimerkintärikoksen ollessa tuomion päärikoksena. Päiväsakko oli yleisin rangaistus niissä talousrikosjuttujen tuomioissa, joissa päärikoksena olleen rekisterimerkintärikoksen tekotapa oli yhtiön hallituksen jäseniä koskevan väärän tiedon lähettäminen kaupparekisteriin kyseisen henkilön tietäessä ja suostuttua tekoon. Tapauksissa, joissa henkilö ei ollut tiennyt, että hänen henkilötietojaan oli lähetetty kaupparekisteriin oikeudellisesti merkityksellisen virheen aiheuttamiseksi, olivat sakko ja vankeus yhtä yleisiä rangaistuksia. Osakepääomaan liittyvistä rekisterimerkintärikoksista oli tuomittu useimmin vankeutta.

Kaiken kaikkiaan rekisterimerkintärikoksen seuraamuskäytännöstä voidaan kyseistä selvitystä varten kerätyn aineiston perusteella todeta, että rekisterimerkintärikoksia tuomittaessa käytetään pääasiassa rangaistusasteikon alapäätä. Päiväsakko oli aineistossa vankeutta yleisempi rangaistus ja vankeuden keskipituus oli muutamia kuukausia. Aineiston pisin vankeustuomio oli neljä kuukautta rekisterimerkintärikoksen ollessa tuomion ainoana rikoksena. Lain mukaan maksimirangaistus rekisterimerkintärikoksesta on kolme vuotta vankeutta.

5. Tekeillä olevia tutkimuksia

Kohdusta hautaan, tuhannen rekisterin kautta - Talousrikosasiain seurantajärjestelmän kehittäminen

Terhi Hakamo & Kirsi Jauhiainen & Nora Senvall & Anne Alvesalo & Erja Virta

Suomessa poliisi on kansainvälisesti ainutlaatuisella tavalla tilastoinut talousrikoksia vuodesta 1996 alkaen, jolloin niitä ryhdyttiin kirjaamaan rikostietojärjestelmään yhtenäisen käsitteen perusteella. Juttukokonaisuuksien ja niihin sisältyvien rikosten määrän lisäksi talousrikoksiin liittyen kerätään tietoa muun muassa rikosten tekotavoista, tutkinta-ajoista, poliisin tietoon tulleiden arvioitujen vahinkojen määristä ja takaisin saadusta rikoshyödystä. Poliisin käytössä oleva määritelmä ei kuitenkaan ole käytössä syyttäjän ja käräjäoikeuksien asiankäsittelyjärjestelmässä (SAKARI) eikä tuomiolauselma- ja perintäjärjestelmässä (TLP), jolloin tilastotieto ilmiöstä rajoittuu vain poliisiin tietoon tullessiin tapauksiin. Talousrikollisuutta koskevassa tutkimuksessa ongelmaksi onkin muodostunut talousrikoskäsitteen ”epäjuridisuus”. Samalla tapaa kuin esimerkiksi rasistisista rikoksista tai järjestäytyneestä rikollisuudesta, myöskään talousrikosten syyttämis- tai rangaistuskäytännöistä ei ole saatavilla tilastotietoa⁷.

Muun muassa apulaisoikeuskansleri Jaakko Jonkka on kiinnittänyt poliisin johtamisjärjestelmää koskevassa selvityksessään (2004) huomiota talousrikostutkinnan ja tuomioistuinin prosessien pitkäkestoisuuteen ja todennut, että rikosasioihin liittyvien viranomaisprosessien sujuvuutta ja prosessien läpivirtausaikoja tulisi kehittää yhteistyössä viranomaisten kesken. Mikäli prosessia ei tarkastella kokonaisvaltaisesti, käy helposti niin, että esimerkiksi poliisin tutkinnan tehostuessa muodostuu ruuhkia ja pullonkauloja seuraaviin oikeusprosessin vaiheisiin. Rikosprosessin eri vaiheisiin kuluva ajasta ja eri toimijoiden välisistä viiveistä ei ole koottu systemaattista ja yksityiskohtaista tietoa. Minkälaiset talousrikostapaukset etenevät syyttäjälle ja mitkä tuomiolle? Minkälaisia seuraamuksia talousrikoksista tuomitaan?

Talousrikollisuuden käsitelmääritelmän mukaisten tekojen kirjo on laaja. Mahdollisia rikosnimikkeitä on yli sata. Runsas kymmenen vuotta sitten Turun yliopistossa toteutettiin Talouden varjopuoli -tutkimus, jossa selvitettiin vuosina 1991–1992 annettuja tuomioita. Tutkimus tehtiin käsityönä, jolloin läpi käytiin noin 14 000 tuomiolauselmaa sen selvittämiseksi, kuinka moni tapaus täyttää talousrikollisuuden määritelmän (yritystoiminnan puitteista tehty rikos). Rangaistuskäytäntöä selvitettiin valikoitujen noin 1 000 tapauksen osalta. Talouden Varjopuoli -tutkimuksessa käytettyä metodologiaa mukailien toteutettiin samantyyppinen tutkimus vuonna 1999 (Virta 2002). Kokonaisvaltaisia, systemaattisesti kerättyjä vertailutietoja ei tämän jälkeen ole tuotettu. Esimerkiksi Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen Rikollisuustilanne-raportissa (2006) tarkastellaan vain muutamaa talousrikosnimikettä (kirjanpitorikokset, velallisen rikokset, veropetokset). Ongelmana on se, että tilastot saattavat sisältää myös sellaisia tekoja, jotka eivät sisälly (poliisihallinnon käyttämään) talousrikollisuuden määritelmään.

Poliisiammattikorkeakoulussa käynnissä olevan Kohdusta hautaan -tutkimuksen tarkoituksena on yhdistää poliisiasiantietojärjestelmän (PATJA), syyttäjän ja käräjäoikeuksien asiankäsittelyjärjestelmän (SAKARI) sekä tuomiolauselma- ja perintäjärjestelmän (TLP) talousrikoksista kirjattuja tietoja, edellä mainitussa järjestyksessä. Tavoitteena on kerätä tietoa talousrikosjuttujen prosessin kestosta ja siihen sisältyvistä viiveistä esitutkinnasta tuomioistuimeen. Lisäksi

⁷ Yksittäisten rikosnimikkeiden osalta tilastotietoa on saatavilla, mutta ei poliisin talousrikollisuuden määritelmään pohjautuvaa systemaattisesti kerättyä tietoa.

tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita eri hallinnonalojen talousrikosten käsittelyyn liittyvän terminologian ja tiedonhallintakäytäntöjen eroista sekä mahdollisuuksista näiden yhdenmu-
kaistamiseen. Tavoitteena on myös toimia eri tietojärjestelmistä saatavien rikosasioita koske-
vien tietojen yhdistämisen pilottihankkeena sekä tutkia saadun kokemuksen pohjalta mahdol-
lisuutta jatkuvan (talous)rikosten käsittelyn seurannan kehittämiseen. Tutkimuskohteena ovat
vuonna 2004 päätetyt talousrikoksiksi luokitellut poliisin tietoon tulleet ilmoitukset. Tutki-
musaineistoon tullaan lisäämään myös vuonna 2004 päätetyt ympäristörikokset (rikoslain 48
luvun mukaiset rikosnimikkeet).

Tutkimushanke on alkanut heinäkuussa 2006 ja rahoitus on tällä hetkellä tammikuuhun 2008
asti.

Sananvapausrikosten esitutkinta

Janne Laukkanen

Teknologian kehittymisen ja tiedotusvälineiden uusien toimintatapojen myötä yksityisyyden
ja julkisuuden välinen raja on määrittymässä uudella tavalla. Perinteinen kahtiajako ”yksityi-
syyteen” ja ”julkisuuteen” on murtunut muun muassa sen vuoksi, että kansalaiset voivat inter-
netin kautta levittää tietoa itsestään ja muista laajemmalle yleisölle kuin mitä perinteinen me-
dia kykenee levikeillään tavoittamaan. Yksityisyyden murros on omiaan vaikuttamaan myös
tiedotusvälineiden toimintatapoihin ja siihen, miten ne käytännön toimitustyössään määritele-
vät yksityisyyden rajoja eri henkilöryhmien kohdalla.

Talousrikollisuustiimin käynnissä olevassa selvityksessä tarkastellaan vuosina 2004–2005 po-
liisin tietoon tulleet sananvapausrikoksia. Raportissa otetaan luonnollisesti osaltaan kantaan
jo mainittujen termien määrittelyyn. Lisäksi tapausten esitutkintaa selvitetään poliiseille ja
syyttäjille tehtyjen teemahaastattelujen avulla. Talousrikollisuuden kontekstista sananvapaus-
rikosten tarkastelua on syytä tehdä ajoissa, sillä uudentyyppisen median toiminnassa taloudel-
listen intressien merkitystä ei voida vähätellä.

Talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjunta-ohjelmien toteutuminen

Elina Ruuskanen

Selvityshankkeen tarkoituksena on kartoittaa neljän talousrikollisuuden ja harmaan talouden
torjuntaohjelman toteutusta makrotasolla sekä kerätä aiheeseen liittyvä aiempi tieto yhteen.
Selvityksen kohteena on se, ovatko eri viranomaiset ja ministeriöt ryhtyneet toteuttamaan
niitä toimenpiteitä, joita niille on torjuntaohjelmissa vastuutettu sekä se, miten näitä toimenpi-
teitä on lähdetty toteuttamaan. Toimenpiteiden toteutumisen tarkastelu kohdennetaan erityi-
sesti kolmanteen ja neljanteen torjuntaohjelmaan, ja kahden ensimmäisen ohjelman kohdalla
keskitytään pääasiassa aiemman tiedon yhteen kokoamiseen. Projektin yhtenä tavoitteena on
suunnitella sähköinen talousrikostorjuntahankkeiden seurantajärjestelmä, johon kootaan ajan-
tasainen tieto hankkeista ja niiden etenemisestä. Esimerkiksi talousrikostorjunnan johtoryhmä
voi seurantajärjestelmän avulla todeta hankemassasta kulloisenkin hankkeen tilan ja päättää ti-
lanteen vaatimat toimenpiteet nopeasti.

6. Muita julkaisuja

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUN JULKAISUJA/ TALOUSRIKOLLISUUS:

Häyrynen ja Kuremaa: Arvopaperimarkkinarikokset. PAKK oppikirjat 14/2006. Arvopaperimarkkinarikosten yhteiskunnallisen merkityksen vuoksi vakavimmat arvopaperimarkkinoiden luotettavuutta uhkaavat väärinkäytökset on säädetty rikoslaissa rangaistaviksi. Rikoslain 51 luku sisältää sisäpiirintiedon väärinkäyttöä, kurssin vääristämistä ja arvopaperimarkkinoita koskevaa tiedottamisrikosta koskevat säännökset. Näiden rikosten lievemmät tekemuodot säännellään arvopaperimarkkinaissa ja niitä koskevat hallinnolliset seuraamukset rahotustarkastuksesta annetussa laissa. Tämä kirja keskittyy vain rikoslaissa rangaistaviksi määriteltuihin tekemuotoihin. Kirja on tarkoitettu oppikirjakäyttöön ja käsikirjaksi arvopaperimarkkinarikoksia käsitteleville lakimiehille, syyttäjille, tuomareille ja poliiseille.

Alvesalo & Nuutila (toim.): Rangaistava työn turvattomuus. PAKK oppikirjat 13/2006. Työssä vammautuu vuosittain noin satatuhatta ihmistä. Tapahtumat eivät aina kerro laittomuuksista työympäristössä, mutta silloin kun näin on, rikosten selvittäminen viranomais-
tutkinnassa on haastavaa. Oppikirjassa kerrotaan poliisin toteuttamasta työturvallisuusrikosten
tutkinnasta, työsuojelupiirien roolista tapausten selvittämisessä, syyteharkinnasta ja tuomiois-
tuinkäsittelystä. Teoksessa esitellään myös työturvallisuusrikosten tunnusmerkistöä, pohditaan
rangaistusvastuun edellytyksiä, hyötykonfiskaatiota sekä uhrin myötävaikutuksen merkitystä.
Asiantuntijakirjoitusten tavoitteena on opastaa niin poliiseja kuin muitakin rikostyyppien parissa
työskenteleviä havaitsemaan työympäristöissä tapahtuvat laittomuudet ja viemään näiden ta-
pausten selvittämistä onnistuneesti eteenpäin. Useat työturvallisuuteen liittyvät lait ovat muut-
tuneet viime vuosina. Teoksessa on kattava yhteenveto aihepiiriä käsittelevistä säädöksistä.

Alvesalo, Heiskanen, Laukkanen ja (toim.): Huojuva talous – Juhlajulkaisu Markku Hirvonen 60 vuotta. PAKK tiedotteita 49/ 2006. Talousrikollisuuden torjunnan perusongelma on läpi vuosikymmenien pysynyt ennallaan. Ilmiö kytkeytyy monin tavoin ideologisiin valintoihin: tehokkaan talousrikollisuuden torjunnan pelätään hankaloittavan rehellisten yrittäjien toimintaa. Viranomaisyhteistyötä on kuitenkin kyetty tehostamaan, ja talousrikollisuus on viimeisen kymmenen vuoden ajan ymmärretty moitittavaksi toiminnaksi. Aina näin ei ole ollut. Vaikka talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntaan suhtaudutaan nyt aiempaa myönteisemmin, kohtaa se edelleen myös merkittäviä haasteita. Markku Hirvosen 60-vuotissyntymäpäivän kunniaksi kirjoitettu Huojuva talous -teos valottaa viranomaisvalvonnan kehitysvaiheita. Menneinä vuosina torjuntakeinojen valinta oli omiaan synnyttämään jopa henkilötasolle kohonneita riitoja yhteiskunnallisten päättäjien joukossa. Teoksen kirjoittajina ovat alaan vuosikymmenien ajan erikoistuneet tutkijat, poliitikot, etujärjestöjen edustajat, virkamiehet ja toimittajat. Parinkymmenen kirjoittajan joukko koostuu alan merkittävimmistä asiantuntijoista.

Heiskanen & Alvesalo & Virta: Suomen talousrikoskontrollijärjestelmä ISBN 915-815-109-1, Poliisiammattikorkeakoulun julkaisut 48/2006. www.poliisi.fi. Sähköisessä julkaisussa kuvataan Suomen talousrikoskontrollijärjestelmää. Perinteisistä julkaisumuodoista poiketen raportointi on toteutettu ”kaksiulotteisena”, jäljittelemällä www.sivujen julkaisumuotoa. Kansilehtenä toimii talousrikostorjuntaviranomaisista laadittu graafinen kartta, jossa viranomaiset on ryhmitelty talousrikosten vastaisen tehtävänsä mukaisin ryhmiin. Ryhmät ovat: talousrikosten valvonta, tutkinta ja ennaltaehkäisy; rikosoikeudellinen tutkinta;

tuomioistuinkäsittely ja täytäntöönpano. Lisäksi kartassa kuvataan poliisin ja viranomaisten välisiä, talousrikostorjuntaan liittyviä, suhteita.

Alvesalo & Ervasti (2006) : Oikeus yhteiskunnassa. Edilex libri . Teoksessa käsitellään oikeussosiologian keinoin oikeutta yhteiskunnassa. Käytännön esimerkein syväluodetaan lainsäädäntöä, tuomioistuimia, konfliktinratkaisua, rikollisuutta ja sen kontrollia, lakimiesprofessiota sekä median ja rikollisuuden välistä suhdetta. Teos sopii sekä oppikirjaksi että jokaiselle joka kaipaa syvempää tietoa oikeudesta ja sen ilmiöistä. Oikeussosiologia lähestymistapana on viime vuosina saanut yhä enemmän merkitystä niin tutkimuksen kuin lainvalmistelunkin piirissä. Teos on suunnattu oikeus- ja yhteiskuntatieteilijöille, ja sen tavoitteena on antaa väli-neitä analysoida oikeuden ja yhteiskunnallisen todellisuuden suhdetta. Teoksessa perehdytään myös mahdollisuuksiin tutkia oikeudellisia ilmiöitä empiirisin menetelmin.

Poliisiammattikorkeakoulun julkaisut löytyvät osoitteesta:

<http://www.poliisi.fi/poliisi/pakk/home.nsf/pages/DA9A42278DD0675EC2256C8400341F45?opendocument>

MUITA UUSIA JULKAISUJA:

Mirja Hirvonen/ Virke

Mitä touhuuaa nimismies Götanmaalla?

Polismyndigheten i Västra Götaland www.sivut

<http://www.polisen.se/inter/nodeid=3772&pageversion=1.jsp> [luettu 15.5.2007]

Numerossa 2006:2 keskitytään rikoksantorjuntaan jengien ja järjestäytyneen rikollisuuden teemoissa.

http://www.polisen.se/mediaarchive/1698/3829/LM2_2006_low.pdf [luettu 15.5.2007]

Artikkelissa **Nationellt samarbete – en framgångsfaktor** Maria Hällqvist esittelee ruotsalaisen version viranomaisyhteistyöstä, joka pyrkii keräämään pois rikosshyödyn.

Lokalt underrättelsecentrumia käsittelevä juttu sivulla 11.

Det nya greppet för att möta den ökade organiserade brottsligheten är samverkan med Tullen, Skatteverket och Ekobrottsmyndigheten. Att genom kvarstad och förverkande ge sig på vinningen. Att genom personskyddsroteln erbjuda bättre skydd för den som lämnar uppgifter men också att samordna och utöka underrättelsetjänsten i ett lokalt underrättelsecentrum.

Håkan Svenssonin raportti **Lokalt Underrättelse Centrumista**. Raportti löytyy Virkkeestä

Anti- Corruption Resource Centre

The U4 Anti-Corruption Resource Centre assists donor practitioners to more effectively address corruption challenges through their development support. U4 serves six development agencies: Norad (Norway), DFID (UK), CIDA (Canada), GTZ (Germany), MinBuZa (the Netherlands), and Sida (Sweden)(view partner agencies' contact details) by providing resources and services. The U4 Resource Centre is operated by the Chr. Michelsen Institute

(CMI), Bergen, Norway - a private social science research foundation working on issues of development and human rights. The web server and the core team behind U4 are based at CMI.

<http://www.u4.no/index.cfm> [luettu 15.5.2007]

Organiserad och systemhotande brottslighet - en studie över aktuella lösningsförslag

Andersson Karin

Lahde: Lundin yliopiston kirjaston tutkielma tietokanta

URL <http://www.jur.lu.se/Internet/Biblioteket/Biblioteket.nsf> [luettu 15.5.2007]

Tiivistelmä löytyy linkistä:

<http://www.jur.lu.se/Internet/Biblioteket/Examensarbeten.nsf/0/241E64FDB33948E1C12571810050F26E/?OpenDocument> [luettu 15.5.2007]

Talousrikostorjunnan responsiivisuus

Optula 2006 <http://www.optula.om.fi/>

Hannu Niemi, Martti Lehti

Tutkimus selvittää talousrikosten rangaistuskäytäntöä kolmen eri rikostyyppin osalta: kirjanpitorikosten, velallisen rikosten ja törkeiden veropetosten

suora linkki: <http://www.optula.om.fi/38182.htm> [luettu 15.5.2007]

Organised crime

Wright Alan

Willan Publishing www-sivut

URL <http://www.willanpublishing.co.uk/index.shtml>

Kuvaus Canadian Criminal Justice Associationin sivulla:

<http://www.ccja-acjp.ca/en/cjcr100/cjcr194.html> [luettu 15.5.2007]

The OECD Convention on Bribery – A Commentar

Cambridge University Press, 2007

Kirjan esittely Cambridge University Press:n sivuilla

<http://www.cambridge.org/catalogue/catalogue.asp?isbn=9780521868174>

[luettu 15.5.2007]

Aikamatka hotelli Viruun

Nupponen, Sakari

Ajatus Kirjat, 2007

Viru-hotellin tarina yksissä kansissa.

Kirjaa ei ole vielä julkaistu, mutta kirjailijaa voi mennä haastattamaan Villakiveen ke 23.5.2007 klo 16-20.

http://www.lukukeskus.fi/ajankohtaista/kevaan_kirjoja_villa.html?sid=b88324b468f672cc1348b1b87c2b3bf9 [luettu 15.5.2007]

Tilinpäätöksen tulkinta

Leppiniemi Jarmo, Leppiniemi Raili

2006, WSOYpro <http://www.wsoypro.fi>

Kuvaus <http://www.wsoypro.fi/wsoypro.aspx?navi=Sisaltoratkaisut.Kirjat-ja-verkkokirjat&bookid=2577&subtype=8> [luettu 15.5.2007]

Statistik om brottslighet

Brå ansvarar för den officiella kriminalstatistiken i Sverige. Här kan du söka fram statistik om anmälda brott, uppklarade brott, misstänkta och lagförda personer samt återfall i brott.

<http://www.bra.se/> [luettu 15.5.2007]

Uudet liikkeet: radikaali kansalaisaktivismi 1990-luvun Suomessa

Tampereen yliopiston väitöskirjatietokanta:

URL <http://acta.uta.fi/index.phtml> [luettu 15.5.2007]

Rasimus Ari

verkkokirja

ISSN 951-44-6757-4

Heunin artikkelit 2006 <http://www.heuni.fi>

The ecosystem for organised crime

Felson Marcus

<http://www.heuni.fi/37663.htm> [luettu 15.5.2007]

The European Union and Cooperation in Criminal Matters:the Search for Balance

Joutsen Matti

<http://www.heuni.fi/12542.htm> [luettu 15.5.2007]

Yritysturvallisuus käytännössä: turvallisuusjohtamisen portfolio

Leppänen Juha, Talentum 2006

Tiivistelmä: <http://www.turvallisuus.net/index.php?1> [luettu 15.5.2007]

Tietosuoja portaaleissa : Rekisterinpitäjän velvollisuudet ja toimeksiantajan vastuu

Salminen Markus

Helsingin Yliopisto Oikeustieteellinen tiedekunta, Oikeusinformatiikan tutkielma 2007

Opinnäyte tarkastelee tietosuojalainsäädännön yritykselle tuottamaa vastuuta porataliympäristössä koskien henkilökistereitä.

DORIA: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20071253> [luettu 15.5.2007]

Rikoshyödyn ja laajennetun hyödyn menettämisen eroista sekä kansainvälistä vertailua
Helsingin yliopisto Oikeustieteellinen tiedekunta, Rikos- ja prosessioikeuden laitos 2007
Uskali Niina

Kuvaus rikoshyödyn (RL 10:2) ja varsinkin laajennetun hyödyn menettämisen (RL 10:3) selvittämiseen. Laajennettu hyödyn menettäminen on kohtuullisen uusi menettämisseuraamus, ja se on tullut Suomen lainsäädäntöön vasta vuoden 2002 alusta

Raportti löytyy Virkkeestä

Toimivatko työyhteisön sovitut arvot käytännössä? Kyselytutkimus keskusrikospoliisin yhteisesti sovittujen arvojen toteutumisesta käytännössä
Broms Mika 2007 Tampereen yliopisto Kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunta

Tampereen yliopiston tutkielma tietokanta <http://tutkielmat.uta.fi/index.phtml>

Tiivistelmä: <http://tutkielmat.uta.fi/tutkielma.phtml?id=16675> [luettu 15.5.2007]

Tukikirje vakuutena
Vedenkannas Matti
Suomalainen Lakimiesyhdistys ry, 2007

Helsingin yliopiston tutkielma tietokanta Doria.fi: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-855-268-3> [luettu 15.5.2007]

Syyttäjän tehtävät: Erityisesti silmällä pitäen rikoslain yleistävää vaikutusta
Vuorenpää Mikko
Julkaisija Suomalainen Lakimiesyhdistys ry
GRANUM www-sivuilla löytyy lyhennelmä 2007 <http://granum.uta.fi/granum/index.php>

Surveillance and Intelligence Law Handbook
Williams Victoria, Oxford University Press, 2006
Oxford University Press www-sivut
<http://www.oup.com/uk/catalogue/?ci=9780199286850> [luettu 15.5.2007]

Petoksen esitutkintakynnyksen määrittäminen
Kuusela Pirkka
Vuosi 2006 Helsingin yliopisto, Rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos

Helsingin yliopiston www-sivut <http://www.helsinki.fi/helka/index.htm> [luettu 15.5.2007]

Turvaluokiteltu III

LUOTTAMUKSELLINEN JulkL (621/1999) 24.1 §:n 5.k

Tullihallitus 16.3.2007

Tullirikostorjunta

Tilannekatsaus 2006

PIELAMI: Cooperation on preventing the Illegal employment of labour migrants with a view to promoting legal employment opportunities

International Organization for Migration (IOM), 2006

PIELAMI-projektin kuvauksen, loppuraportin ja maakohtaiset raportit löydät IOM:n sivulta:

<http://iom.fi/content/view/159/8/>

IOM is an inter-governmental organization that works with migrants, governments, NGOs, and international organizations to address today's multifarious migration challenges.

<http://iom.fi/>

Yhteystietoja

Tilannekuvan toimitus:

Erja Virta

erikoissuunnittelija

Poliisiammattikorkeakoulu

Viranomaisyhteistyön kehittämisprojekti

erja.virta@pakk.poliisi.fi

Lisätiedot julkaisuista

Mirja Hirvonen

tietopalvelusihteeri

Etelä-Suomen lääninhallitus

Viranomaisyhteistyön kehittämisprojekti

mirja.hirvonen@poliisi.fi

Tilannekuvan II/2007 kirjoittajat:

Anne Alvesalo

anne.alvesalo@pakk.poliisi.fi

Terhi Hakamo

terhi.hakamo@pakk.poliisi.fi

Kirsi Jauhiainen

kirsi.jauhiainen@pakk.poliisi.fi

Janne Laukkanen

janne.laukkanen@iki.fi

Marko Niemelä

marko.niemela@vero.fi

Laura Oivanen

laura.oivanen@vero.fi

Elina Ruuskanen

elina.ruuskanen@pakk.poliisi.fi